

ترجمه انگلیسی این مقاله با عنوان:

Examining the Common Aspects of Stylistics in Contemporary Iranian Architectural Works

در همین شماره به چاپ رسیده است.

بررسی وجوه مشترک سبک شناسی در تألیفات معماری معاصر ایران

مهرداد متین*^۱، علیرضا جزءپیری^۲

۱. گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه معماری، واحد هیدج، دانشگاه آزاد اسلامی، هیدج، ایران.

تاریخ معماری معاصر

مقاله تخصصی

چکیده:

بیان موضوع: پژوهش، بررسی شیوه های سبک شناسی و استخراج شاخصه های مشترک در تألیفات معماری معاصر ایران است. سبک شناسی یکی از شیوه های ساده سازی و دسته بندی آثار است. با هدف استخراج چنین اشتراکاتی، سؤال «در صورت احراز وجوه مشترک میان شیوه های سبک شناسی در تألیفات معماری معاصر، تعداد و ترکیبشان چگونه است؟» و فرضیه «اجتناب ناپذیر بودن وجود شیوه هائی مشترک و قابل دسته بندی بودن آن در سبک شناسی معماری معاصر»، از ارکان پژوهش هستند.

هدف: استخراج و دستیابی به ساختاری منسجم برای سبک شناسی معماری معاصر ایران بر اساس الگوهای بکارگرفته شده در متون تألیفی این حوزه و ارائه الگوی جامع نظری برای دسته بندی آثار شاخص معماری معاصر ایران.

روش: پژوهش پس از مطالعه کتابخانه ای و دسته بندی آثار ۳۰ گانه تألیفی معاصر و پس از بررسی اشتراکات و تمایزات شیوه های سبک شناسی، عوامل اصلی را شناسائی می کند. پژوهش کیفی است با راهبرد تفسیری، که با روش تاریخی و بکارگیری شیوه استدلال استقرائی- قیاسی پس زمینه اشتراکات سبک شناسی در تألیفات معماری معاصر ایران را تبیین می کند.

نتیجه: با تلخیص مستندات و با بهره گیری از نقاط مشترک سبک شناسانه، دسته بندی هشت گانه ای برای شیوه های سبک شناسی متون معماری معاصر تبیین می شود که در قیاس با سبک شناسی های مشابه از پیچیدگی بسیاری برخوردار است. در این میان می توان به سادگی سبک شناسی دولاند ویلبر و محمدکریم پیرنیا اشاره کرد. در مقایسه با سبک شناسی تاریخی، سبک شناسی روائی که براساس رخدادهای غیرمعماری و ناخواسته بیان شده است، بسیار پیچیده و مبهم است.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۶/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۱۱/۳۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۱۱/۳۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۱۲/۲۶

واژگان کلیدی:

سبک شناسی،

تألیفات،

دوره بندی،

معماری معاصر،

ایران.

*

نویسنده مسئول: +989123134965, mehrdad.matin@ymail.com

مقدمه

کمبرود منابع معتبر پیرامون موضوع معماری معاصر ایران، همواره چالشی مهم برای پژوهشگران بحساب می آید. یکی از عنوان های مهم این حوزه، آثاری هستند که به نوعی تمایلاتی برای سبک شناسی و دسته بندی آثار معماری معاصر داشته اند. این آثار در مواردی آگاهانه یا ناآگاهانه (سبک شناسی انتقادی)، تمام یا بخشی از تاریخ آثار معماری معاصر را سبک شناسی کرده اند. این پژوهش تلاش می کند با مطالعه و استخراج کلیه آثار (۳۰ اثر تألیفی) این حوزه و تلخیص شیوه های سبک شناسانه هریک و با پاسخ مناسب به سؤالات پژوهش، مدلی منطقی برای ساختارهای مختلف سبک شناسی معاصر ایران ارائه دهد. با ذکر پیشینه ای از تعاریف و کاربردهای سبک شناسی (دوره بندی) در حوزه ادبیات، هنر و معماری، همچنین تلخیص سبک شناسی های پیشین، پژوهش آغاز و قصد دارد به سؤالات زیر پاسخ دهد:

- آیا ارتباطی میان شیوه های سبک شناسی آثار معماری معاصر در تألیفات معاصر وجود دارد؟
- در صورت مثبت بودن پاسخ سؤال قبل، این ارتباط چگونه، به چه اشکالی و به چه تعداد شیوه هائی شکل گرفته است؟
- تألیفاتی که به سبک شناسی آثار معماری معاصر پرداخته اند از چه شیوه و منطقی بهره جسته اند؟
- پیچیدگی یا سادگی شیوه های سبک شناسی معماری معاصر و ارتباطات احتمالی این شیوه ها با سبک شناسی های تاریخی به چه ترتیبی است؟

فرض بر این است که وجود چهارچوب و شیوه هائی منطقی و مشترک میان آثار تألیفی برای سبک شناسی معماری معاصر، اجتناب ناپذیر است. باتوجه به یگانگی و پیچیدگی موضوع، پیش بینی می شود شیوه های سبک شناسی آثار تألیفی معاصر، می توانند منجر به تشکیل ساختاری جامع برای مطالعات بعدی در حوزه معماری معاصر شوند، ساختاری که از این پس بتواند روشهای کلی سبک شناسی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد.

پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیق در دو حوزه (سبک شناسی و معماری معاصر) قابل بیان است:

● [حوزه اول] سبک شناسی

تأسیس مجله های انگلیسی-آمریکائی در حوزه سبک شناسی (۱۹۶۷ و ۱۹۶۸)، نشانه های شایسته ای هستند از ورود سبک شناسی بعنوان رشته ای دانشگاهی در انگلستان و ایالات متحده آمریکا (کاتانو، ۱۳۸۴). در اواخر قرن نوزدهم، سبک، هیچ ارتباطی (مستقیم یا ضمنی) با اندیشه منشأ پیشین (باستانی) اش نداشت (Porphyrios, 1977). تعدادی از مقالات ژورنال آپوزیشنز^۱ شماره ۸ تابستان ۱۹۷۷ انتشارات دانشگاه ام، آی، تی^۲ با تألیفات پورفیریوس^۳ (پایان سبک ها^۴) و ویدلر^۵ (ایده گونه شناسی^۶) از جمله نوشتارهای مهم این حوزه بشمار میروند که در این مقاله نیز بخشی از آن بکار رفته است. یکی از مفصل ترین منابع اصلی موضوع سبک، رساله ایست برای مقطع دکتری علوم تکنیکی^۷ لئاندرو مادرانو آگودین^۸ برای دانشگاه زوریخ-موسسه تکنولوژی فدرال سوئیس^۹، با عنوان «ایده گونه شناسی در معماری؛ جستاری در اصالت فرم معماری^{۱۰}» که در سال ۱۹۹۵ میلادی نوشته شده است. در این رساله نوشتارهایی از هنریش هایچ^{۱۱}، گاتفرید سمپر^{۱۲}، ویله لدوک^{۱۳} و دیدگاه لکوربوزیه^{۱۴} درباره موضوع «سبک» به چشم می خورد. مادرانو در فصل هشتم این رساله با عنوان «مشکل سبک در معماری قرن نوزدهم^{۱۵}» معتقد است: کاربرد اصطلاح «سبک» در هنرهای تجسمی را میتوان در آغاز قرن نوزدهم جستجو کرد. مطابق فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد، اولین ارجاع به واژه «سبک» در نقاشی در سال ۱۷۰۶ میلادی و در معماری اولین استفاده از این واژه را میتوان به سال ۱۷۴۹ میلادی، در نوشتاری از هنری فیلدینگ -که در آن به «سبک گوتیک» اشاره کرده است- یافت. در این دوره، مطابق آنچه در معنای لغوی «سبک» وجود دارد، سبک در معماری به شکل بیرونی ساختمان اشاره داشت (Madrazo, 1995).

[در ایران] ملک الشعراى بهار نخستین کسی است که با تألیف کتاب سه جلدی «سبک شناسی» به مفهوم دقیق کلمه، ... سبک شناسی را در ایران پایه گذاری کرده است (ایران زاده، ۱۳۹۰). عمده اسناد موجود در حوزه سبک شناسی را شاید بتوان ابتدا در حوزه شعر و ادبیات جستجو کرد. از این دست میتوان به سه مقاله سارلی با عناوین: «دوره بندی در تاریخ ادبی (پیشینه، خواستگاههای فلسفی و کارکردها)، رویکردها و شیوه های دوره بندی در تاریخ ادبی، نقد و بازاندیشی دوره

بندی در تاریخ ادبی» با هدف دوره بندی ۸ گانه ادبیات بترتیب زیر اشاره کرد:

- ۱- دوره بندی برمبنای قرن، دهه و سال،
  - ۲- دوره بندی برمبنای الگوهای زیستی، اندام وار تکامل،
  - ۳- دوره بندی برمبنای شاعران و نویسندگان بزرگ،
  - ۴- دوره بندی برمبنای شعارهای ادبی یا ارزیابی های ادیبان هر عصر،
  - ۵- دوره بندی برمبنای رویدادها، مفاهیم و دوره های تاریخ عمومی و سیاسی،
  - ۶- دوره بندی برمبنای تناظر ادبیات با هنر و اندیشه،
  - ۷- دوره بندی برمبنای زبان،
  - ۸- دوره بندی برمبنای هنجارهای غالب ادبی (سارلی، ۱۳۹۲).
- دسته بندی ششگانه شعر معاصر در کتاب «جریانهای شعری معاصر فارسی» اثر علی حسین پور نیز عبارتست از:
- ۱- شعر سنتگرای معاصر،
  - ۲- شعررمانتیک عاشقانه وفردگرا،
  - ۳- شعر رمانتیک جامعه گرا و انقلابی،
  - ۴- شعر سمبولیسم اجتماعی،
  - ۵- شعر موج نو وحجم گرا،
  - ۶- شعر مقاومت (حسین پور چافی، ۱۳۹۰).
- مقالاتی نظیر «نظریه سبک در ایران (روشهای سبک شناسی)» اثر ایران زاده با ذکر دیدگاه یازده تن از بزرگان در خصوص سبک شعر و ادبیات، مقاله «تاریخ سبک شناسی در تاریخ نگاری هنر مغرب زمین» نوشتاری از صحراگرد و شیرازی، مقاله «دوره بندی تاریخ قلم های کتابت در منابع درجه اول تاریخ خوشنویسی» اثر صحراگرد، مقاله «سبک شناسی ادبی؛ سرشت سخن ادبی، برجستگی و شخصی سازی زبان» تألیف فتوحی، ترجمه مقاله «سبک شناسی» جیمز کاتانو توسط فرزین قبادی در نامه فرهنگستان، مقاله «سبک شناسی انتقادی؛ رویکردی نوین در بررسی سبک بر اساس تحلیل گفتمان انتقادی» به تألیف مریم درپر در حوزه معانی و نظریه های سبک شناسی خودنمائی می کنند. در حوزه معماری، شاید بتوان گفت که اولین مطالعات دوره بندی متعلق به مرمت است. به نقل از سجاد مؤذن: اوژن گالیدری^{۱۶} [معمار و مرمتگر اهل ایتالیا] اولین کسی است که به مبحث دوره بندی کالبدی بناهای مهم معماری ایرانی پرداخته و مفصل ترین مطالعات دوره بندی کالبدی تاریخی صورت گرفته در معماری

ایرانی را در مسجد جامع اصفهان [در دهه ۱۹۶۰ م] انجام داده است (مؤذن، ۱۳۹۶). اما نام آشناترین تألیف معماری، که به زعم معماریان اولین بار از واژه سبک شناسی استفاده کرده است، کتاب «سبک شناسی معماری ایرانی» استاد پیرنیاست. معماریان در مقدمه کتاب می نویسند: نخستین بار استاد [پیرنیا] حدود ۳۵ سال پیش [حدوداً سال ۱۳۴۵ ه.ش.]. سبک شناسی را با مقاله ای کوتاه معرفی کردند و پس از آن در دیگر مقالات، کتب و جزوات درسی درباره آن نگاشتند. سبک شناسی معماری ایران نخست در سال ۱۳۴۷ در مجله باستانشناسی و هنر ایران به چاپ رسید (پیرنیا، ۱۳۸۰). [پیرنیا و ویلبر^{۱۷}] با توجه به شباهت بناها سبک شناسی می کنند، ... پیرنیا در سبک شناسی اش تمایل بیشتری به مسائل نیارشی دارد و ویلبر جنبه های ظاهری و تزئینات را بیشتر مدنظر دارد، ... نزد پیرنیا عوامل مکانی پررنگ تر است و نزد ویلبر عوامل زمانی، ... پیرنیا بر ریشه داشتن سبک ها در مناطق و نام گذاری شان به آن ها تأکید می کند و ویلبر سبک ها را با نام دوره های تاریخ سیاسی می نامد، ... در نگاه سبکی پیرنیا، ... سبک های مناطق را می شود فعالانه در مسیری برای رشد و همه گیر شدن قرار داد. در مفهومی که ویلبر از سبک معرفی می کند، تأثیر عوامل بیرونی مانند تجربه های گذشته و اتفاقات سیاسی و پیشرفت فناوری پررنگ تر است (حیدری دلگرم، بمانیان و انصاری، ۱۳۹۵).

• حوزه دوم [معماری معاصر ایران]

موضوعیت پژوهش در «بررسی شیوه های سبک شناسی معماری معاصر در ایران» تمامی آثار این حوزه را در بر می گیرد. آثار ۳۰ گانه جامعه موضوع پژوهش، هر یک به تنهایی به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه تلاش کرده اند تا دوره بندی جدیدی را برای بناهای معماری معاصر ایران ارائه دهند. درعین حال، سبک شناسی انتقادی بر انتخاب های سبکی و تحلیل های متنی تأکید دارد که گزینش های آگاهانه یا ناآگاهانه تولیدکننده متن را آشکار می کنند (درپر، ۱۳۹۲). در هیچ یک از آثار عملاً الگویی جامع برای شیوه های سبک شناسی معماری معاصر ارائه نشده و تنها در مواردی سبک شناسی های پیشین مورد توجه قرار گرفته اند. از این دست میتوان به بخش انتهائی فصل سوم کتاب «میراث معماری مدرن ایران» اثر اسکندر مختاری طالقانی در سال ۱۳۹۰ اشاره نمود که

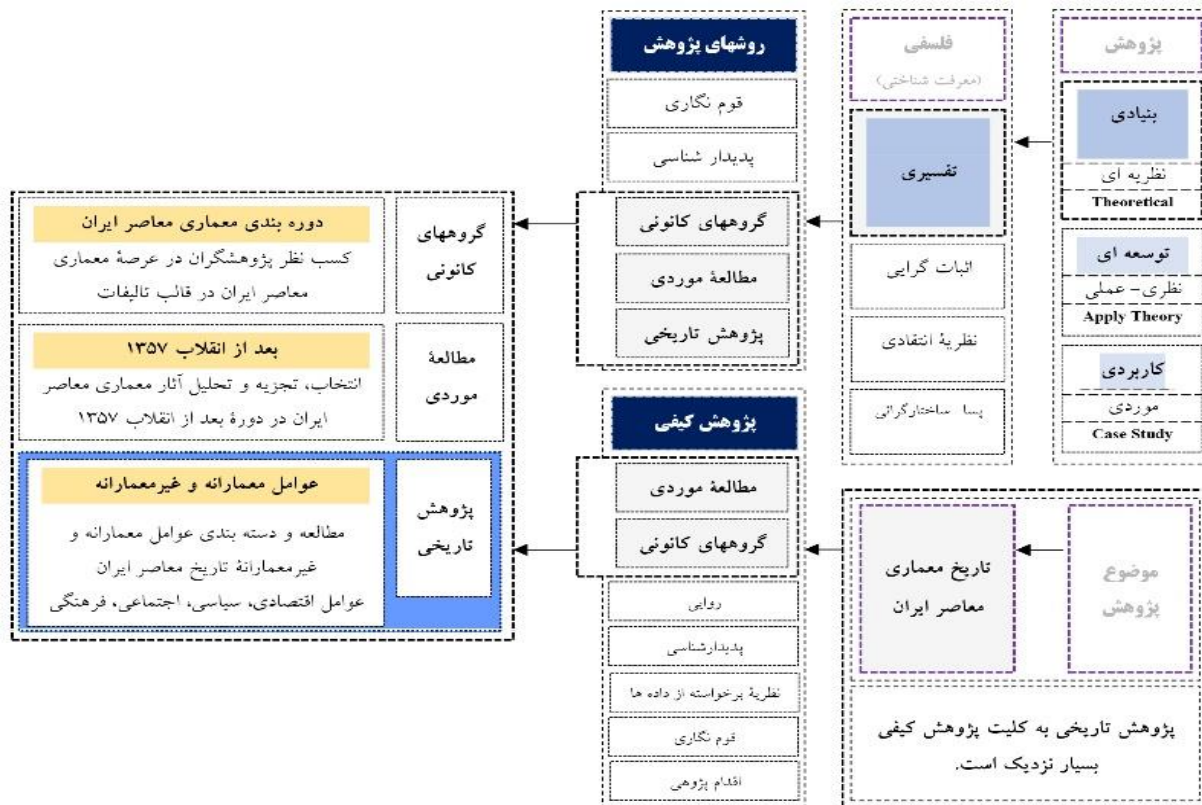
رویدادها در قالب مقولات گاه شناختی و سبکی (نسبیت، ۱۳۹۱، ۶۱) و اهمیت یافتن تاریخی خاص نسبت به زمانهای دیگر میتواند نادرست و خطرناک باشد (گیدین، ۱۳۸۹، ۲۹)، همچنین با توجه به این نکته که پژوهش های سبک شناسی در غرب (در دو دهه اخیر) رشد چشمگیری داشته و در هریک از شاخه های سبک شناسی انتقادی^{۱۸}، شناختی^{۱۹}، کاربردگرا^{۲۰}، نقش گرا^{۲۱} و زنانه^{۲۲} ابزارهای کارآمدی بکارگرفته شده است (دُرپر، ۱۳۹۱)، تلاش شده تا برای پرهیز از هرگونه جهتگیری خاص، پژوهش بصورت طبیعی روندی انتقادی با استدلال منطقی را درپیش گیرد.

پژوهش از پایه ای تاریخی برخوردار است و روش تاریخی، فرایند بررسی و تجزیه و تحلیل آنچه است که در گذشته اتفاق افتاده است (حیدری، ۱۳۹۳، ۲۲۴) و باتوجه به اینکه: پژوهش تاریخی به کلیت تحقیق کیفی بسیار نزدیک است (گروت و وانگ، ۱۳۸۴، ۱۳۷) بنابراین از روش گروه های کانونی که یک روش تحقیق کیفی است و بوسیله آن پژوهشگر میتواند نظر مشترک افراد را نسبت به «پدیده» مورد بررسی نمایان کند (بازرگان، ۱۳۸۹، ۷۷)، استفاده می شود. (شکل شماره ۱)

باعنوان «سبک شناسی معماری مدرن در ایران» دوره بندی های پیشین را مورد ارزیابی قرار داده است. وحید قبادیان نیز در مقدمه کتاب خود باعنوان «سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران» در سال ۱۳۹۲، از تألیفات مهم این حوزه تنها نام برده است. در ادامه به تقلیدپذیری برخی از این آثار از شیوه های سبک شناسی تاریخی نظیر ویلبر و پیرنیا اشاراتی خواهد شد، لیکن در نوآوری و بدیع بودن اثر نمونه ای از پژوهش حاضر انجام نشده است.

روش انجام پژوهش

در این نوشتار پس از ارایه تعاریفی در زمینه موضوع سبک شناسی و با مطالعه و تشریح آثاری که در تألیفات معماری معاصر انجام شده است، جزئیات سبک شناسی هریک تلخیص می شود. جامعه مورد مطالعه این پژوهش آثار ۳۰ گانه تألیفات حوزه معماری معاصر ایران هستند که در قالب کتاب، مقاله و طرح پژوهشی از سال ۱۳۴۸ تا ۱۳۹۵ توسط صاحب نظران، به طبع رسیده اند. برای رسیدن به استدلال لازم، به رخدادهای تاریخی تألیف شده در آثار معاصر رجوع شده است. از آنجاکه: دوره بندی یعنی جداسازی آثار و

شکل شماره ۱) مدل تاریخی پژوهش

تاریخ سبک شناسی و شناخت نظریه‌ها و رویکردهای رایج در این دانش یک ضرورت است (دُرپر، ۱۳۹۲). از مسائل با اهمیت اما مغفول تاریخ، دوره سازی تاریخ و شناخت تاریخی آن است. با وجود کاربرد بسیار انواع و اقسام دوره های تاریخی از سوی استادان و پژوهشگران تاریخی، شناخت مبانی و نحوه حادث شدن این دوره ها و حد و حدود زمانی و مکانی و مفاهیم مرتبط با این دوره ها ناچیز و ناکافی است (گرهارد، ۱۳۸۹). اندیشه تاریخگرا در مفهوم سبک ها و دوره بندی های تاریخی نقش دارد (نسبیت، ۱۳۹۶، ۲۴۳). سبک شناسی یا دوره بندی (به یک معنا)، در دو حوزه عمومی و معماری قابل شناسائی است:

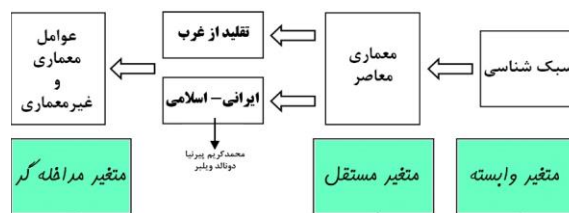
• حوزه عمومی

اگر بخواهیم به بیان ساده سبک را در عام ترین معنا تعریف کنیم، می توان آن را الگوها یا صفات متمایز و مشخص چیز یا مجموعه ای از اشیاء دانست. این الگوها یا صفات مشخص را مشخصات یا صفات سبک می خوانیم. حال این صفات اگر در یک اثر هنری باشد، می شود سبک آن اثر، اگر در آثار یک هنرمند باشد، می شود سبک هنرمند، اگر در آثار یک منطقه یا یک دوره باشد، می شود سبک آن منطقه یا دوره (صحرارگرد و شیرازی، ۱۳۹۳). در واقع دوره بندی نوعی نگاه تاریخگرایانه به تاریخ و تلاش برای بیان «روح دوران» است (نسبیت، ۱۳۹۱، ۶۲). با اینکه تقسیمات زمان تاریخی ساخته و پرداخته ذهن انسان است؛ تنها به این شیوه است که ذهن قادر به تقویم نمودن گذشته می شود و جایگاه دوره برای حال حاضر در درون جریان تاریخ، تعیین می شود (گرهارد، ۱۳۸۹). ادر غرب] با آغاز قرن نوزدهم، واضح بود که نمی توان تاریخ معماری را به یک مدل واحد - کلاسیک - تقلیل داد، درعین حال که از سبکهای مختلفی تشکیل شده بود. معماران و نظریه پردازان آگاهی جدیدی از تاریخ معماری کسب کردند که به نوبه خود بر درک آنها از معماری زمان خود تأثیر می گذارد. بنابراین، آنها با نگاه به گذشته دریافتند که هر تمدنی شکل معماری خاص خود را دارد (Madrazo, 1995).

مبنای تقسیم بندی تاریخ هنر زمانه هایی در زمان هستند، ولی نمیتوان ویژگی های سرزمینی، اقلیمی، اجتماعی، فرهنگی، عرفانی، فلسفی، قومی و حتی گاهی سیاسی در نامیدن این زمانه ها را زیاد برد، به همین سبب است که زمانه های

بکارگیری نظر مشترک مؤلفان و صاحب نظران نسبت به پدیده "سبک شناسی معماری معاصر ایران" با بررسی تألیفات موجود، منجر شده است تا شکلی از پژوهش مشابه آنچه در روش کیفی گروه های کانونی دنبال می شود، بوجود آید و نهایتاً جمع بندی انجام شود. در پردازش پژوهش از استدلال استقرائی ۲۳ برای بررسی اشتراکات و تمایزات آثار بهره گرفته شده است. از آنجاکه در پژوهش های علمی محقق بطور استقرائی از مشاهده به فرضیه و سپس بطور قیاسی از فرضیه به استنباط منطقی می رسد، به همین ترتیب، پس از گردآوری و مطالعه در سبک شناسی هریک از آثار تألیفی جامعه مورد مطالعه، روش سبک شناسی هریک استخراج و با دیدگاهی انتقادی در شیوه های سبک شناسی، روشهای اصلی در عرصه سبک شناسی معماری معاصر دسته بندی می شوند. (شکل

شماره ۲)

شکل شماره ۲) متغیرهای پژوهش

سبک شناسی، دوره بندی یا دوره سازی

سبک همان استایل ۲۴ بوده و اصولاً از طریق مقایسه قابل ادراک است. سبک، روشی از کاربرد زبان است که در یک بافت معین، بوسیله شخصی معین، برای هدفی معین بکارگرفته می شود (دُرپر، ۱۳۹۱). دوره بندی، ابزاری برای طبقه بندی تاریخ و مرتب ساختن موضوعات تاریخی است و با گروه بندی ها و تقسیم بندی هایی که شباهت ها و تفاوت های مهم را آشکارتر توضیح می دهد، خطی از توسعه و پیشرفت را مشاهده پذیر می سازد، گذشته از توسعه و پیشرفت، تفاوتها نیز در دوره بندی آشکار می شوند (سارلی، ۱۳۹۱). دوره سازی رویکردی رایج در نگاه تاریخگرا به تاریخ است و اینگونه تعریف می شود: جستجو برای بیان "روح زمان" یا "روح دوران" ۲۵ که به بسط و توسعه سبکی یگانه نیازمند است (نسبیت، ۱۳۹۳، ۶۷). سبک شناسی دانشی بینارشته ای است که بهره برداری از کارکردهای مفید و با ارزش آن نیازمند معرفی بیشتر و انجام تألیفات و پژوهش های بسیاری در این زمینه است، مروری بر

دارد. نام دوره ها در بهترین حالت می توانند به برجسته ترین جنبه آن دوره اشاره کنند. این نام ها از سویی، خود در معرض تغییر معنایی اند و از سوی دیگر، ممکن است سبب پنهان ماندن جنبه های دیگر دوره ها شوند (سارلی، ۱۳۹۲). [واقعیت این است که] هستی شناسی سبک، دو پیامد گسترده دارد: یکی رابطه تاریخ و سبک، یا به عبارتی دقیق تر، حذف خوشه چینی^{۲۶} شده سبک. برای مدتی، سبک مترادف با ذات و سرشت تصور می شد. تفکرات عصر روشنگری و اوایل قرن نوزدهم ثابت کرد که هیچ سبکی وجود ندارد، مگر اینکه تعاملی بین دو شاخصه (روایاتی بودن یک کالبد) و (ویژگی های شناخته شده یا معنای یک سبک تاریخی) بوجود آید (Porphyrios, 1977). [در واقع سبک شناسی در معماری] دسته بندی آثار و رویدادها [نیست] است که [در مقوله هائی از دید زمانی و سبک شناسانه متفاوتند (نسبیت، ۱۳۹۳، ۶۷)].

اهمیت، کاربرد و شیوه های سبک شناسی

در تئوری معماری قرن نوزدهم، تمایز روشنی بین سبک و گونه شناسی وجود نداشت. در عین حال میتوان همپوشانی خاصی بین این دو اصطلاح در نوشتارهای نظریه پردازان معماری مشاهده کرد. برای این نویسندگان، سبک، ارتباط چندانی با شکل بیرونی ساختمان نداشت. شکلی که اثر هنری را مانند برخی اصول معماری در یک لحظه تاریخی خاص متمایز می کند، اصولی که میتواند با گونه و سبک پذیرفته شود (Madrazo, 1995). اهمیت سبک نه در توانائی اش در تعیین و اختصاص چیزی، بلکه برعکس، در آمیزش ذاتی اش با اصالت اولیه و نیز بدلیل مجوز ادغام هویتش با ماهیت بناهاست (Porphyrios, 1977). در مباحث اولیه دوره بندی، در آثار نظریه پردازانی نظیر ج.ان.ال دوران^{۲۷}، هیچ توجهی به وجود سبک های واقعی معماری وجود نداشت؛ حتی ابهام و سؤالی نیز در این خصوص بوجود نیامد. [در واقع] پژوهشهای بی طرفانه مورخان، شیوه های جذاب معماری (برای هر سلیقه ای) را نادیده گرفت؛ ولی [امروزه] کاربرد اصطلاح "سبک" حتی برای یک عنصر "ساده بدون تزئینات" نیز در نظر گرفته می شود (Vidler, 1977). [در واقع] دوره بندی به ما امکان می دهد با سایر موضوعات و رویدادهای تاریخی که مانند موضوع خودمان یعنی [معماری] در زمان و مکان مرتب شده اند، تعامل کنیم. این امر، به شرح و

متفاوت بنا بر دیدگاههای متفاوت پژوهش و پژوهشگر نام هایی دیگرگونه می یابند. نام های انتخاب شده تاکنون بر مبنای دولت ها و یا مکان های جغرافیایی بوده است. در زمینه تاریخ نگاری آثار هنری برای آنکه بتوان در حوزه تاریخ هنر به درستی به ایفای نقش پرداخت، باید به واژه ای ترکیبی اندیشید، واژه ای که ناظر بر سه وجه اصلی اثر باشد:

- ۱- مقتضیات و مختصات فنی اثر،
- ۲- سرزمینی که اثر در آن تولد یافته (شامل مردم، رفتارها و هنجارهای اجتماعی- فرهنگی آنان)،
- ۳- زمانه تولید اثر (حیثی و دیگران، ۱۳۹۳).

گرهارد، سه نوع دوره بندی در تاریخ عمومی می شناسد:

- ۱- دوره بندی با تکیه صرف بر «ترتیب زمانی»: شمردن یک به یک قرن ها و سال ها. نقطه آغاز این نوع دوره بندی (برای مثال: آغاز یک عصر پهلوی، مسیحی، یا اسلامی)، نظام اعتقادی یا فلسفه اصلی تاریخ را نشان می دهد.

- ۲- دوره بندی با تکیه بر مفهوم بنیادین «تحول و تکامل»: این نوع دوره بندی، هر دوره را مرحله ای از توسعه و تکاملی فراگیرتر (ملت، تمدن یا نوع بشر) می شمارد. تلقی های زیستی و اندام وار از تکامل و چرخه های رشد و زوال از ویژگیهای جدانشدنی این نوع دوره بندی است.

- ۳- دوره بندی با تکیه بر مفهوم بنیادین «فردیت تاریخی»: این نوع دوره بندی درصد خلاصه کردن جوهر هر عصر است که این مستلزم آن است که دوره به خودی خود معنایی داشته باشد (سارلی، ۱۳۹۲).

• حوزه معماری

سبک معماری، نوعی دسته بندی مشخصه ساختمان هایی [است] که ویژگی های مشترک بسیار، شامل شباهت در جلوه ظاهری کلی، در آرایش عناصر اصلی طرح و تزئینات، در مصالح مصرفی و در فرم، مقیاس و سازه دارند. این سبک ها غالباً به دوره، ناحیه جغرافیایی، کشور، یا سنن مذهبی خاص یا به معماری دوره ای مقدم بر آن مربوط می شود (هاریس، ۱۳۸۱). دوره های [معماری] مفاهیمی قراردادی هستند و برای اینکه معتبر بمانند، باید پیوسته بر بنیاد یافته های جدید و دیدگاه های نظری نو بازمینی و بازتعریف شوند. برخی جنبش های اجتماعی نیز انگیزه هایی قوی برای اینگونه بازاندیشی ها فراهم کرده است. خطر بُت وارگی نام دوره ها همواره وجود

۲) [رجبی، پرویز؛ ۱۳۵۵]، کتاب «معماری عصر پهلوی»: رجبی در مروری بر معماری دولتی عصر پهلوی، ضمن حفظ روند تاریخی، آن را به سه دوره تقسیم می کند: معماری دولتی، معماری دولت‌مندان، معماری بی دولتان (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰: ۲۳۸).

۳) [مهندسان مشاور آتک؛ ۱۳۶۷]، جزوه «ساختمانهای حفاظت شده در بافتهای ذی ارزش شهر تهران»: در این طبقه بندی، آثار واجد ارزش شهر تهران به سبک های «معماری اصیل ایرانی - اسلامی، دوران اختلاط و الهام از غرب، معماری به شیوه کلاسیک اروپا، سبک ملی، سبک جدید معماری اروپایی، سبک آکادمیک نئوکلاسیک، سبک مدرن، تداوم سبک مدرن اروپایی» تفکیک شده اند [مختاری طالقانی، ۱۳۹۰: ۲۴۱].

۴) [پاکدامن، بهروز؛ ۱۳۷۳]، کتاب «نگاهی به گرایش های معماری در تهران» و مقاله «مقدمه ای بر شیوه های گرایش های معماری تهران»: براساس طبقه بندی سبکی پاکدامن، معماری معاصر ایران به چهار دوره تاریخی قاجار، پهلوی اول «ادامه سبک های اواخر قاجار و معماری نئوکلاسیک غرب، معماری اوایل مدرن و هنر نو، معماری سبک ملی، معماری مدرن»، پهلوی دوم «ادامه معماری مدرن (دهه های ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰)، معماری سبک بین المللی (دهه های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ در ادامه معماری مدرن)، معماری مرحله تحول (از آغاز دهه ۱۳۵۰ تا زمان انقلاب)، معماری التقاطی غرب (شیوه نئوکلاسیک)» و بعد از انقلاب تقسیم شده است (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰: ۲۴۳).

۵) [معرفت، مینا؛ ۱۳۵۶]، مقاله «پیشکشوتانی که به تهران مدرن شکل دادند»: [معرفت] با معرفی شش تن از معماران پیشگام این دوران (۱۳۱۰ تا ۱۳۳۰) ارزشهای آثار دوران مدرن را از منظر اعتبار تاریخی این آثار معرفی کند. از میان معماران خارجی، مارکف، گذار و سیرو و از معماران ایرانی فروغی، وارطان و گورکیان مورد توجه و بحث او هستند (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰: ۲۴۰).

توضیح [معماری] در آن زمان و مکان کمک می کند. درست است که دوره بندی امری قراردادی است، اما یکسره دلخواهی و خالی از فایده نیست (سارلی، ۱۳۹۱). سبک شناس [محقق] که به امر سبک شناسی پرداخته است، می خواهد راه هائی برای افزایش درک و فهم خود پیدا کند؛ مثلاً درک معنای ادبی یک متن، یا شناخت پیشینه ذهنی، اشتغالات فکری، شخصیت، درک مقاصد نویسنده و نیز آشنایی بهتر و دقیقتر از شرایط و بافت آفرینش متن (فتوحی، ۱۳۸۸). برای پیشنهاد یک دوره بندی جدید دو کار می توان انجام داد:

۱- بدون تغییر دادن طرح کلی (نویسندگان، متون اصلی و مرزهای زمانی)، اصلاحاتی در تعریف دوره و ویژگیهای آن صورت داد،

۲- با کنار گذاشتن طرحهای پیشین دوره بندی، الگوی جدیدی ارائه کرد (سارلی، ۱۳۹۲).

در جامعه آماری بررسی شده (تمام شماری: تمامی آثار موجود گردآوری شده است.) صرفاً تعدادی محدود از آثار تألیفی با هدف دسته بندی و به اصطلاح سبک شناسانه به معماری معاصر ایران پرداخته اند. مابقی آثار بر اساس نیاز مقاله و ضرورت استخراج اهداف مقاله مورد مطالعه قرار گرفته و قابلیت های دسته بندی آثار معماری معاصر با هر شاخصه ای از درون متن تألیفی استخراج شده است.

• سبک شناسی در آثار تألیفی معماری معاصر ایران

در مجموع ۳۰ اثر تألیفی [دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰: هر کدام یک تألیف؛ دهه ۷۰: دو تألیف؛ دهه ۸۰: ۱۸ تألیف؛ دهه ۹۰: ۷ تألیف] به سبک شناسی آثار معماری معاصر ایران با شیوه هائی متفاوت و در مواردی درهم پرداخته اند که به ترتیب تاریخ تألیف (۱۳۹۵-۱۳۴۸ ه.ش.) عبارتند از:

۱) [آوانسیان، وارطان؛ ۱۳۴۸]، مقاله «معماری ایران در دو راهه سبک ملی و جدید»: ابتدائی ترین اثر تألیفی حوزه معماری معاصر که سبک شناسی ساده ای انجام داده، مقاله وارطان در شماره ۱ مجله هنر و معماری است. در این مقاله، وارطان چنین می نویسد: برای انتخاب یکی از دو سبک (قدیم- جدید) در معماری نوین و معاصر ایران تذکر چند نکته را مجدداً لازم می داند (آوانسیان، ۱۳۴۸).

دسته اول بناهای عمومی، مساجد و مدارس و بعضا خانه هایی است که به شیوه گذشته ساخته شده اند. و دسته دوم بناهایی است که با تأثیرات دوره مدرن بر بستر زمینه های سنتی ساخته می شدند [دبیرستان البرز، دانشکده افسری، ساختمان پُست و ساختمان ثبت اسناد].

سبک معماری باستانی از دیدگاه طبقه بندی سبکی مصطفی کیانی به دو گروه باستان گرایی اروپایی [عمارت تلگراف خانه، میدان حسن آباد و میدان مخبرالدوله] و باستان گرایی ایرانی [کاخ شهربانی، دبیرستان انوشیروان دادگر، مدرسه فیروز بهرام، بانک ملی ایران و موزه ایران باستان] تقسیم شده است. کیانی، سبک معماری مدرن [اکسپرسیونیم اروپائی] را به دو دسته تقسیم می کند: گروه اول: تقارن شدید یا تمرکز و خودنمائی بنا در وسط آن [راه آهن تهران، پنج دانشکده اولیه دانشگاه تهران، ساختمان سینگر خیابان سعدی و بهداری سابق میدان ارگ]، گروه دوم: کاهش تقارن و گاهاً عدم تقارن، همراه با تزئینات و فرمهای دکوراتیو بیشتر [ساختمانهای کنار خیابانهای انقلاب، فردوسی، لاله زار، سعدی و حافظ] [مختاری طالقانی، ۱۳۹۰: ۲۴۵].

(۹) **فرمانفرمائیان، عبدالعزیز؛ ۱۳۸۳، مقاله «تحول معماری در ایران در سالهای ۱۳۵۷-۱۳۲۰»:** فرمانفرمائیان برای سبک شناسی تاریخ معماری معاصر (پهلوی دوم)، ۳ مرحله معرفی می نماید:

اول (میراث دهه های پیش از جنگ جهانی دوم): معماری سنتی- ایرانی، آغاز حرفه آرشیتکتی، مهندسان و شرکتهای فرانسوی دعوت شده به ایران، آندره گدار، تاسیس دانشکده هنرهای زیبا، ورود دانشجویان تحصیلکرده در خارج به کشور، محسن فروغی.

دوم (تحول معماری در ایران در سالهای ۱۳۲۰-۱۳۲۲): خزانه خالی کشور بعد از جنگ جهانی دوم، عدم رونق امر ساختمانی بدلیل بحرانهای مختلف، محسن فروغی و پیروی از مکتب نئوکلاسیک فرانسه، هوشنگ سیحون و تاثرش از باوهاوس آلمان و آگوست پره در بوزار پاریس، آغاز فعالیت خصوصی معماران تحصیلکرده، آغاز فرهنگ آپارتمان نشینی (اجاره نشینی)، احداث برجهای مسکونی

(۶) **[اردلان، نادر؛ ۱۳۸۰، مقاله «معماری دوره پهلوی، بعد از جنگ جهانی دوم»:** اردلان معماری دوره پهلوی دوم را به ۳ گونه متمایز تفکیک می کند:

دوره اول (۱۹۴۱-۱۹۶۳): بنیان تاسیسات زیربنائی، بنای یادمانهای ملی و بحث هویت ملی، دگرگونی در مفهوم مسکن سنتی، صنعتی شدن، تجهیز ارتش و توازن جدید قدرت. این دوره شامل ۳ مرحله است: مرحله اول (۱۹۵۲-۱۹۴۱): سالهای جنگ؛ مرحله دوم (۱۹۵۴-۱۹۵۲): نخست وزیر پیری مصدق، ملی شدن نفت؛ مرحله سوم (۱۹۶۳-۱۹۵۴): دوران پس از ملی شدن نفت، تجدید حیات ملی.

دوره دوم (۱۹۶۳-۱۹۷۳): بحران جهانی انرژی، برگزاری مراسم جشنهای دو هزار و پانصد ساله، ساخت اولین برجهای بلند مرتبه آپارتمانی، تأسیس مهندسان مشاور فرمانفرمائیان، تهیه طرحهای جامع شهری، گران شدن ساخت وساز در حاشیه خیابان های اتومبیل رو و اصلی شهرهای بزرگ.

دوره سوم (۱۹۷۲-۱۹۷۹): دوره شش ساله انفجار ساخت و ساز به دنبال افزایش قیمت نفت اوپک، استفاده از بالاترین سطوح تخصصی و دانش فنی جهانی، برگزاری دومین کنگره بین المللی معماران، تهیه قراردادهای مهم با معماران پیشرو بین المللی و ناتمام ماندن بعثت انقلاب ۱۳۵۷، طراحی و بنیان شهرهای جدید (اردلان، ۱۳۸۰).

(۷) **[قبادیان، وحید؛ ۱۳۸۳، کتاب «معماری در دارالخلافه ناصری»:** این اثر به سبک شناسی بناهای معماری در قالب ۳ دوره در سلسله قاجار می پردازد: دوره اول: معماری سنتی (شیوه اصفهانی)، دوره دوم: معماری سنتی (شیوه اصفهانی) و معماری تلفیقی (شیوه تهرانی)، دوره سوم: معماری سنتی، معماری تلفیقی و فرنگی (قبادیان، ۱۳۸۳: ۲۴۵).

(۸) **[کیانی، مصطفی؛ ۱۳۸۳، کتاب «معماری دوره پهلوی اول»:** مصطفی کیانی معماری دوره پهلوی اول را به سه سبک معماری سنتی، معماری باستانی و معماری مدرن تقسیم می کند. سبک معماری سنتی به دو گروه تقسیم می شود:

کلاسیک اروپا (چهارراه لاله زار، استامبول، میدان حسن آباد، میدان فردوسی).

دوره دوم (۱۳۵۷-۱۳۴۰):

مدرنیزاسیون: نوپردازان (طرفداران مکاتب باوهاوس و مدرنیسم): عبدالعزیز فرمانفرمائیان، هوشنگ سیحون، آفتاندلیانس، حیدر غیائی، محمدرضا مقتدر، ایرج اعتصام، آندرف، بهمن پاک نیا، منقح، شریعت زاده، عبدالحمید اشراق، موید عهد. نوسنت گرایان (بازخوانی ارزشهای معماری بومی با بهره گیری از ماهیت استعاره ای بیان ایرانی): محمد امین میرفندرسکی، نادر اردلان، کامران دیبا، حسین امانت. حالت گرایان (طرفداران موج نو، طرفداران گرده برداری بی کم و کاست از معماری نوپرداز و فرانوپرداز جهانی).

دوره سوم (۱۳۸۰-۱۳۶۰):

جریان اول (فرهنگ گرائی (اصول گرایان: هادی ندیمی؛ سنت گرایان: باقر آیت الله زاده شیرازی، محمدرضا حائری، مهدی حجت؛ تاریخ گرایان: عباس فرخ زنوزی، حسین سلطان زاده). جریان دوم (نوآوری (بوم گرایان: ایرج اعتصام، سیروس باور، غلامرضا پاسبان حضرت، نسرين فقيه، محمدمنصور فلامکی؛ ساختارگرایان: بهروز پاکدامن، قاسم گرانتطیع، سهراب مشهودی؛ نوپردازان: احمد سعیدنیا، منوچهر طیبیان، منوچهر مزینی، سید هادی میرمیران؛ حالت گرایان: داراب دیبا، هاشم هاشم نژاد). جریان سوم (فرانوآوری (فرانوآوران: سید محمد بهشتی، علی اکبر صارمی، کامران صفامنش، زهرا ترانه یلدا؛ نوسنت گرایان: سید محمد بحرینی، محمود توسلی، حسین شیخ زین الدین، علی غفاری سده، محمدامین میرفندرسکی، کامبیز نوائی) (حبیبی، ۱۳۹۰).

(۱۲) [دهباشی شریف، مزین؛ ۱۳۸۵]. مقاله «بررسی فرم

و مفهوم آن در معماری ایران سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۵»: چهار نگرش: احیاءگری، معماری مدرن، التقاط گری متأثر از پسامدرن در معماری غرب (التقاط گرائی با تاکید بر معماری قاجار، التقاط گری متأثر از پسامدرن تاریخی، پسامدرن تقلیدی و پسامدرن عامه گرا)، ظهور گرایشهای خاص (نگرش علمی- کاربردی و ایجاد گفتگو میان معماری ایران و معماری جهان) (دهباشی، ۱۳۸۵).

سامان، آغاز ساخت منازل مسکونی مجلل و اعیان نشین، رواج تکنیکهای سریعتر و کم خرج تر ساختمانی.

سوم (تحول معماری در ایران در سالهای ۱۳۳۲-۱۳۵۷): پایه گذاری نظام مدرن سازندگی در ایران (ابوالحسن ابتهاج)، واگذاری پروژه ها به شرکتهای حرفه ای اروپائی و آمریکائی همچنین الزام به فراگیری مهندسان ایرانی از آنها و مجدداً جایگزینی ایرانیان بجای شرکتهای خارجی، ورود گروه جدیدی از تحصیلکردگان ایرانی معماری از کشور آمریکا، اصلاح در برگزاری مناقصات در سازمان برنامه و بودجه، تدوین نظام فاز دو کردن نقشه ها در فرایند انتخاب مقاطعه کاران، تدوین دفترچه متره همراه با اسناد مناقصات، تهیه طرحهای جامع شهری، ریاست هوشنگ سیحون و تدوین بازدید و سفر به مناطق ایران، ساخت خانه های اعیان نشین تهران توسط شرکتهای خصوصی، رواج مسکن معمارساز (بساز بفروش) برای طبقه متوسط جامعه، صنعتی شدن و بحران مسکن در تهران در پی مهاجرت کارگران (فرمانفرمائیان، ۱۳۸۳).

(۱۰) [افشار نادری، کامران؛ ۱۳۸۳]. مقاله «معماری

صنعتی ایران بین دو جنگ جهانی»: الگوی معماری سنتی [کارخانه هراتی یزد، نخ ریسی اقبال یزد]، سبک صنعتی آغازین [کارخانه آرد صادق اف قزوین، چرم خسروی تبریز]، مدرن- سنتی (مکتب اصفهان) [کارخانه دخانیات اصفهان، پشم اصفهان، نخ ریسی قیصریه قم]، مدرن- سنتی (اروپائی) [کارخانه چای هوختیف لاهیجان، چای گلستان]، راسیونالیستی [سیمان ری، بلور سازی تهران، کارخانه برق تهران]، ملهم از معماری رسمی [حریربافی چالوس، گونی بافی رشت] (افشار نادری، ۱۳۸۳).

(۱۱) [حبیبی، سیدمحسن؛ ۱۳۸۵]. کتاب «شرح

جریانهای فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر»:

دوره اول (۱۳۲۰-۱۳۱۰):

معماری مبتنی بر ادامه سبک تهران در دوره قاجار، معماری اصطلاحاً ملی، معماری مبتنی بر سبک بین الملل (دانشگاه تهران، ایستگاه راه آهن، ژاندارمری کل کشور، کاخ دادگستری)، معماری مبتنی بر سبک

دیدگاه کامبیز نوائی: نسخه برداری از معماری گذشته، بهره گیری از حجمهای آجری، برداشت از صورتهای معماری ایرانی، نگاه معماری مُدرن متاخر به معماری ایرانی، معماری پُست مُدرن.

دیدگاه فرشاد فرهی: معماری کلاسیک گرائی فرا مُدرن، تطبیق شیوه معماری احیایی و معماری مدرن، معماری نومدرن.

دیدگاه مهدوی نژاد: اول: تلاش برای کسب هویت اسلامی ایرانی (ارتباط با گذشته و ارتباط با آینده)، دوم: گرایش به معماری پُست مُدرن (استفاده از فرمهای آشنای پست مدرن، تلفیق سنت و مدرنیسم، فرمهای تنش زا)، سوم: تکنولوژی روزآمد و فن آوری پیشرفته، چهارم: گرایش های تجدید حیات گرایانه، برخورد چندگانه با معماری سنتی، معماری مُدرن و آموزه های معماری اسلامی ایران (مهدوی نژاد، ۱۳۸۵).

۱۶) [اعطاء، علی؛ ۱۳۸۵]، یادداشت «شدیدترین شکل، مروری اجمالی بر مبانی معماری میرمیران»: دوره اول (۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰): ماکسیم سیرو- آندره گدار، دوره دوم (۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰): فرمانفرمائیان- سیحون- فروغی، دوره سوم (۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷): کامران دیبا- نادر اردلان، دوره چهارم (بعد از انقلاب): سیدهدای میرمیران (اعطاء، ۱۳۹۵، ۱۲۳).

۱۷) [مهندسیین مشاور نقش؛ ۱۳۸۷]، کتاب «نقد آثاری از معماری معاصر ایران»: نقد و بررسی ۱۳ اثر حوزه معماری معاصر ایران: پهلوی اول: مدرسه ایران شهر.

پهلوی دوم: یادبود بوعلی سینا، مسجد دانشگاه تهران، مسجد حضرت امیر(ع)، تئاتر شهر، موزه هنرهای معاصر، مدرسه عالی مدیریت، ساختمان مرکزی گروه صنعتی بهشهر، کانون توحید، مجموعه نیاوران، ساختمان میراث فرهنگی.

بعد از انقلاب: فرهنگسرای نگارستان، مسجد الغدیر (مهندسیین مشاور نقش، ۱۳۸۷).

۱۸) [ابانی مسعود، امیر؛ ۱۳۸۸]، کتاب «معماری معاصر ایران، در تکاپوی بین سنت و مدرنیته»:

۱۳) [محمودی نژاد، هادی؛ پورجعفر، محمدرضا؛ ۱۳۸۵]، مقاله «جستاری بر تقسیم بندی معماری ایران- بررسی شاخصه ها و مولفه های اجتماعی و فرهنگی»: این مقاله با ۲ دیدگاه به دوره های معماری معاصر ایران نگریسته است:

دیدگاه اول) معماری سنتی، معماری منطقه ای، معماری مدرن، معماری شبه مدرن، خوانش ایرانی معماری مدرن، معماری نومدرن، معماری پست مدرن، خوانش ایرانی معماری پست مدرن، معماری دیکانستراکشن، ترکیبی (اکلتیزم^{۲۸} معماری).

دیدگاه دوم) دوره اول (آثار دهه های ۳۰ و ۴۰)، دوره دوم (آثار دهه ۵۰)، دوره سوم (آثار دهه ۶۰ به بعد) (محمودی نژاد و پورجعفر، ۱۳۸۵).

۱۴) [جانی پور، بهروز؛ ۱۳۸۵]، مقاله «تاثیرپذیری دوره ای نمای ساختمانها از مد و مصالح رایج در معماری معاصر ایران»: معیار این سبک شناسی، جنس متریال نمای ساختمان ها بوده و هفت متریال شاخص برای آثار معماری سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۸۵.ش. بر اساس دهه تاریخی در نظر گرفته شده است: سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۳۰ (نماهای آجری)، سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۰ (نماهای سیمان شسته)، سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۶۰ (سنگهای صیقلی)، سالهای ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۰ (دیوار پرده ای)، سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰ (آجر ۳ سانتی)، سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ (شیشه انعکاسی)، سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ (نمای آلومینیومی) (جانی پور، ۱۳۸۵).

۱۵) [مهدوی نژاد، محمدجواد؛ ۱۳۸۵]، مقاله «سبک شناسی جریانهای معماری معاصر گرایش های معماری پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۸۵-۱۳۵۷)»:

دیدگاه داراب دیبا: دوره تجدید حیات گرائی، التقاط گرائی از پُست مُدرن، اصول مُدرن، گرایشهای ویژه علمی- کاربردی.

دیدگاه سیدهدای میرمیران: برداشت جدید از الگوهای معماری قدیم ایران، برداشت مفهومی از الگوهای معماری قدیم ایران.

مدیریت دانشگاه تهران، ساختمان اداری گروه صنعتی بهشهر، استخر مجموعه ورزشی آزادی، دانشگاه امام صادق، فرهنگسرای نیاوران، ساختمان وزارت کشور، مدرسه فولاد شهر اصفهان، ساختمان وزارت کشاورزی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، سازمان میراث فرهنگی، برج شیشه ای بانک تجارت، فرودگاه مهرآباد، موزه ملی قرآن، مسجد الغدير. دوره پنجم (۱۳۷۵-۱۳۵۷): گسترش دانشکده فنی دانشگاه تهران، مجتمع مخابراتی انقلاب اسلامی، توسعه اداره کل مسکن و شهرسازی اصفهان، دفتر کار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ساختمان اداری میرداماد، فرهنگسرای خاوران، ساختمان اداری آرمیتا، محل اقامت سران کشورهای اسلامی، مجموعه ورزشی رفسنجان (میرمیران و اعتصام، ۱۳۸۸).

۲۰) (اباور، سیروس؛ ۱۳۸۸)، کتاب «نگاهی به پیدایی معماری نو در ایران»:

[رویکرد اول: معماران] پهلوی اول: پیشکسوتان خارجی (زمینه ساز معماری نو): آندره گدار، نیکلای مارکف، رولان دوبرول، ماکسیم سیرو، پیشکسوتان ایرانی (پیشکسوتان نسل اول): مارکار گالوستیانس، گابریل گورکیان، محسن فروغی، علی صادق، کیقباد ظفر بختیار، وارطان هوانسیان، پل آبکار، اوژن آفتاندرلیانس. پهلوی دوم: دهه ۲۰- تعقیب کنندگان نسل اول: عبدالعزیز فرمانفرمائی، هوشنگ سیحون، هوشنگ صانعی، پرویز موید عهد، حیدر غیائی، علی سردار افخمی. دهه ۳۰، ۴۰ و ۵۰- پیشکسوتان نسل دوم: معماران عرصه آموزش: مسعود جهان آرا، بهروز حبیبی، فتانه نراقی، محمدامین میرفندرسکی، ایرج اعتصام، محمدمنصور فلامکی، سیاوش تیموری، سیروس باور، معماران عرصه طراحی: یوسف شریعت زاده، مهدی علیزاده، حسین امانت، پاسبان حضرت، ایرج کلانتری، حسین شیخ زین الدین، نادر اردلان، کامران دیبا. بعد از انقلاب- پیشکسوتان نسل سوم: معماران عصر انفورماتیک.

[رویکرد دوم: روح دوران] پهلوی دوم: دهه ۲۰ و ۳۰: رکود، ظهور طبقه میان مایه جدید، دهه ۴۰ و ۵۰: تولد معماری نو، شکلگیری مهندسان مشاور، تغییر در جمعیت

[رویکرد اول: نسل معماران] قاجار، پهلوی اول: اواخر قاجار، مدرنیسم، نفوکلاسیک باستان گرا (سبک ملی)، نسل اول معماران معاصر ایران.

پهلوی دوم: پیشگامان نسل دوم معماران معاصر ایران: هوشنگ سیحون، عبدالعزیز فرمانفرمائی، کامران طباطبائی دیبا، نادر خلیلی، نادر اردلان، حسین امانت. بعد از انقلاب: متاخران نسل دوم: مهدی علیزاده، فرامرز شریفی، ایرج کلانتری، محمدرضا جودت، حسین شیخ زین الدین، داراب دیبا، علی اکبر صارمی، سید هادی میرمیران، کامران صفامنش، فرهاد احمدی، بهرام شیردل، فیروز فیروز، مهرداد ایروانیان، نسل سوم معماران.

[رویکرد دوم: سبک شناسی ۸ گانه] احیای عین به عین معماری سنتی ایران، بوم گرایی، گرایش تفننی به سبکهای معماری غربی، تداوم مباحث معماری مدرن متعالی، تلفیق مفاهیم و عناصر معماری ایرانی با تکنولوژی و معماری مدرن، گرایش به تکنولوژی برتر، گرایش به معماری نئومدرن، معماری کامپیوتری (بانی مسعود، ۱۳۸۸).

۱۹) [میرمیران، سیدهادی؛ اعتصام، ایرج؛ ۱۳۸۸]، کتاب «معماری معاصر ایران- ۷۵ سال تجربه بناهای عمومی (دو جلد)»:

دوره اول (۱۳۲۰-۱۳۰۰): دبیرستان البرز، شهرداری رشت، دبیرستان فیروز بهرام، سازمان ثبت اسناد، بانک ملی (پس انداز)، موزه ملی ایران، دبیرستان دکتر شریعتی، باشگاه دانشگاه تهران، شهرداری تبریز، مدرسه ایرانشهر، کاخ دادگستری، دانشکده حقوق. دوره دوم (۱۳۳۰-۱۳۲۰): بانک ملی (اصفهان)، دانشکده هنرهای زیبا، ساختمان اداری جیب، بانک ملی (بازار)، بانک ملی (گرگان)، انستیتو پاستور ایران، بنای یادبود بوعلی سینا. دوره سوم (۱۳۴۰-۱۳۳۰): مسجد دانشگاه تهران، ساختمان مجلس سنا، بانک ملی (دانشگاه تهران)، هتل استقلال. دوره چهارم (۱۳۵۷-۱۳۴۰): سینما صحرا، تالار وحدت، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ساختمان مخابرات میدان امام (ره)، موزه هنرهای معاصر، تئاتر شهر، کتابخانه دانشگاه شیراز، بنای یادبود آزادی، دانشکده

۲۵) [ثبات ثانی، ناصر؛ ۱۳۹۰]. مقاله «مقدمه ای بر برخی عوامل تاثیر گذار بر معماری معاصر ایران در فاصله سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ ه.ش»:

رویکرد اول، گرایش های کلی: معماری مدرن با طعم ایرانی، معماری سبک بین الملل، سبک معماری بوم گرای ایرانی.

رویکرد دوم، عوامل تاثیر گذار بر معماری: معماران خارجی، دانشکده های معماری، معماران ایرانی فارغ التحصیل از خارج، تاثیر تکنولوژی و مصالح نوین، کنگره های بین المللی معماری، مجلات معماری داخلی و خارجی (ثبات ثانی، ۱۳۹۰).

۲۶) [اعتصام، ایرج؛ فرمپینی فراهانی، رضا؛ اقبالی، سید رحمان؛ ۱۳۹۱]. مقاله «سیر تحولات فرمی در طراحی معماری بناهای فرهنگی در معماری معاصر ایران»:

دهه اول (۱۳۶۷-۱۳۵۷): پیروزی انقلاب و جنگ تحمیلی، کم کاری و تفرق نیروهای معماری، پروژه های ناتمام پیش از انقلاب در این دهه تکمیل شدند، پروژه های دولتی متوسط با هدف توسعه فضاهای اداری، پروژه های بخش خصوصی که عمدتاً مسکونی بودند (شوشتر نو، سازمان میراث فرهنگی، مسجد الغدیر، مصلی تهران). دهه دوم (۱۳۷۷-۱۳۶۷): افزایش تعداد دانشکده های معماری، بازسازی مناطق تخریب شده جنگی با سرعت و بدون توجه به هرگونه شرایط خاص، بازگشت تعدادی از اساتید برجسته ایرانی به کشور، برگزاری مسابقات معماری (فرهنگستانهای جمهوری اسلامی، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، موزه مرکز اسناد در رفسنجان، فرهنگسرای دزفول).

دهه سوم (۱۳۸۷-۱۳۷۷): دهه شکوفائی معماری ایران پس از انقلاب اسلامی، تغییر در نظام آموزش معماری در دانشکده ها، گرایشات بیش از پیش به غرب و پست مدرنیسم، گرایشات فرمی جهانی، الگوگیری از سبکهای متنوع غربی (پردیس سینمایی ملت، کانون وکلای دادگستری، مرکز آتی) (اعتصام و دیگران، ۱۳۹۱).

۲۷) [اقبادیان، وحید؛ ۱۳۹۲]. کتاب «سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران»: قاجار:

شهرها، سطح درآمد ملی، تدوین قوانین و طرحهای جامع شهری، انجمن آرشیستکت ها، آموزش معماری، تحولات فنی و فن آوری، معماری و زنان معمار، بعد از انقلاب: سازندگی بعد از جنگ تحمیلی، معماری تهران (باور، ۱۳۸۸).

۲۱) [حسینی، اکرم؛ ۱۳۸۸]. مقاله «تبیین و تدوین گرایشهای معماری معاصر ایران پس از انقلاب اسلامی»: معماری تاریخی، گرایش مدرن (مدرن اصولی، مدرن با مصالح ایرانی، مدرن سطحی)، گرایش های پست مدرن (پست مدرن غربی، پست مدرن ایران) اقتباس از اشکال معماری تاریخی (فرم تاریخی، اجزاء تاریخی)، اقتباس از مفاهیم معماری تاریخی (التقاطی، عامیانه)، گرایش فن آورانه (اصولی، سطحی)، گرایش ساختارزدا (اصولی، سطحی)، گرایش عوام پسند (حسینی، ۱۳۸۸).

۲۲) [حقیر، سعید؛ ۱۳۸۸]. مقاله «آیا معماری امروز ایران محصول انقلاب اسلامی است؟»:

گروه اول: معماران وابسته به فرهنگ بومی و ایرانی: معماری نوستالژیک ایرانی (میدان آزادی، تئاتر شهر)، معماری راسیونالیست ایرانی (آرامگاه بوعلی، دانشگاه امام صادق، موزه هنرهای معاصر).

گروه دوم: معماران غیر وفادار به فرهنگ بومی و ایرانی: معماری مدرنیستی، معماری روز غرب (کپی آثار معماری روز غرب، توجه به ریشه های فکری، فلسفی و تاریخی آثار معماری غرب) (حقیر، ۱۳۸۸).

۲۳) [مهدوی نژاد، محمدجواد؛ خیری، محمدعلی؛ عسگری مقدم، رضا؛ ۱۳۸۹]. مقاله «تجدید حیات گرائی و معماری معاصر ایران در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی»: مفهوم گرا از معماری گذشته، فرم گرا از معماری گذشته، مدرن، پست مدرن، مدرن متأخر، معماری ارزان قیمت، بومی گرائی (مهدوی نژاد و دیگران، ۱۳۸۹).

۲۴) [مختاری طالقانی، اسکندر؛ ۱۳۹۰]. کتاب «میراث معماری مدرن ایران»: دوران قبل از مدرن، دوران آغاز مدرن، دوران مدرن، دوران مدرن متأخر (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰).

دوره اول (۱۲۲۹-۱۱۶۴)، دوره دوم (۱۲۶۰-۱۲۲۹)، دوره سوم (۱۳۰۴-۱۲۶۰).

پهلوی اول (۱۳۲۰-۱۳۰۴): معماری سنتی، معماری تلفیقی، معماری نئوکلاسیک، سبک ملی، معماری مدرن متعالی.

پهلوی دوم (۱۳۵۷-۱۳۲۰): معماری سنتی، معماری مدرن متعالی و متأخر، معماری ارگانیک، معماری نوگرای ایرانی، معماری هایتک.

بعد از انقلاب: معماری سنت گرا، معماری مدرن متأخر، معماری ارگانیک، معماری پست مدرن، معماری هایتک و اکوتک، معماری سبز، معماری دیکانستراکشن، معماری فولدینگ (قبادیان، ۱۳۹۲).

۲۸ [شایان، حمیدرضا؛ معماردزفولی، سجاد؛ ۱۳۹۳]، مقاله «بررسی تطبیقی رویکردهای معماری معاصر ایران - بازشناسی نظریه در آثار سه نسل از معماران»:

[رویکرد اول: روح دوران] دوران ناصری (قاجار):

ارتباط با اروپا، نقاشی و تزئینات، ورود مدرنیته از طریق شهرسازی، مشروطه و جریان روشنگری، ترجمه آثار غربی (دکارت)، روزنامه، مدارس و دانشگاه نماد مدرن، سینما، ادبیات و معماری، مکتب تهران در معماری، تاثیرات شهرسازی هوسمان و نمایشگاههای جهانی.

پهلوی اول: مراحل اولیه صنعتی شدن ایران، جنگهای جهانی و رابطه ایران با آلمان، پیروی از مدرنیسم بین الملل، نژاد آریائی، گرایشات نوستالژیک به گذشته، افتتاح ایستگاه راه آهن، تاثیر معماری نازیستی بر صلابت، ریتم، تاثیر نئوکلاسیک در ساختمانهای دولتی.

پهلوی دوم: توجه به شهرسازی و منشور آتن، رویکرد راسیونالیستی به معماری گذشته، رویکرد نوستالژیک به معماری گذشته، رویکرد تقلیدی از غرب. بعد از انقلاب: همزمانی با جریانهای پست مدرن، معماری با گرایشهای سرسختانه سنتی، جریان های خردگرا، گرایش های نئوبروتالیستی، برداشتهای فرم گرا از معماری گذشته، برداشتهای مفهوم گرا از معماری گذشته.

[رویکرد دوم: معماران] نسل اول معماران:

کریم طاهرزاده بهزاد، وارطان آوانسیان، حیدرقلی خان غیایی، گابریل گورکیان، محسن فروغی، پل آبکار، رولان مارسل دوپرول، آندره گدار، نیکلای مارکف، ماکسیم سیرو، کیقباد ظفر بختیار.

نسل دوم معماران: پیشگامان نسل دوم (هوشنگ سیحون، فرمانفرمائیان، یوسف شریعت زاده، کامران دیبا، نادر خلیلی، نادر اردلان، حسین امانت)، متأخران نسل دوم (مهدی علیزاده، فرامرز شریفی، ایرج کلانتری، محمدرضا جودت، حسین شیخ زین الدین، داراب دیبا، علی اکبر صرامی، سیدهادی میرمیران، کامران صفامنش، فرهاد احمدی، بهرام شیردل، فیروز فیروز، مهرداد ایروانیان).

نسل سوم معماران: بهروز احمدی، بیژن شافعی، رضا دانشمیر، محمد مجیدی، بهرام شکوهیان، محمدرضا نیکبخت، بابک شکوفی، بهرام کلانتری، کوروش دباغ، سام طهرانچی، عباس ریاحی فرد، فرناز رضوی (شایان و معماردزفولی، ۱۳۹۳).

۲۹ [انصاری، حمیدرضا؛ ۱۳۹۵]، کتاب «تحلیلی بر

معماری معاصر ایران»: پهلوی اول: معماری التقاطی با تأکید بر معماری ایران باستان، معماری التقاطی با تأکید بر معماری اروپائی، معماری خالص اروپائی. پهلوی دوم: معماری ماهیت مدار (هوشنگ سیحون)، سنت و حکمت جاودان (نادر اردلان)، انتزاع و استعاره از سنت انسان شناسانه و جامعه شناسانه (کامران دیبا)، معماری مدرن (انبوه سازی). بعد از انقلاب: توقف ساخت و سازهای کلان و مهاجرت عده ای از معماران، انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه ها، معماری مدرن (انبوه سازی و مسکن مهر)، معماری ایرانی و اسلامی، تحولات و معماری جهانی، مسابقات معماری، سفارتخانه های ایران، معماری تجاری، گفتمان نظری، دانشکده های معماری (انصاری، ۱۳۹۵).

۳۰ [حسن پور، ناصر؛ سلطان زاده، حسین؛ بذرافکن،

کاوه؛ ۱۳۹۵]، مقاله «عوامل پس زمینه تحولات معماری معاصر ایران در دوران پهلوی دوم و مقایسه تطبیقی آن با ترکیه»:

شناسی پیشنهاد می شود تا درک درستی از بازه زمانی مدنظر مؤلفان ارائه دهد. در توضیح جابجائی و دستکاری در حوزه های تاریخی، با وجود اینکه دوره بندی [سبک شناسی]، چارچوبی است که مورخ برای بخش بندی تاریخ به کار می برد، این چارچوب، اغلب مصنوعی و موقتی است (نمیتوان آن را واقعی و دائمی به حساب آورد)، [پس] میتوان انتظار داشت چیزهایی در تاریخ، از این چارچوب بیرون بزند (سارلی، ۱۳۹۱).

مطالعه در عوامل جانبی مؤثر در معماری در دوران تاریخی خاص اجتناب ناپذیر است. بنابراین می توان با قطعیت دخالت عواملی غیرمعمارانه طبق آنچه به طور نمونه در شکل شماره ۳ آمده را در سبک شناسی محرز دانست. بر همین اساس شایع ترین شیوه هایی که در آثار مطالعه شده بصورت خواسته یا ناخواسته تلاش برای سبک شناسی داشته اند به ترتیب زیر خواهد بود:

• سبک شناسی بر اساس تاریخ، سال و دهه

آنچه از این نوع سبک شناسی بر می آید، شیوه ای است که بر اساس آن تعیین مرز تاریخی مشخص یا نادقیقی برای معماری معاصر ایران مدنظر مؤلفان بوده است. تعداد ۹ اثر تألیفی در حوزه سبک شناسی معماری معاصر، با این شیوه انجام شده که در جدول شماره ۱ تلخیص گردیده است.

از مطالعه در آثار این نوع دوره بندی چنین استنباط می شود که نگاه به تاریخ و دوره تاریخی مشابه آن چیزی بوده است که در تعریف تاریخگرایی باستان شناسانه اتفاق می افتد. در واقع نگارندگان با مطالعه در تاریخ آثار معاصر سعی کرده اند تا روشی مورخ گونه به آثار معماری معاصر داشته باشند که بکارگیری این شیوه در دسته بندی آثار معاصر ناقص خواهد بود. این نوع دوره بندی عملاً به جز تعدادی عدد و رقم تاریخی دستاورد دیگری به دست نمی دهد.

از منظر تاریخی، ایجاد انقطاع و قائل شدن مرز زمانی در فرایند سبک شناسی مردود و الزاماً جریان سیال تاریخ مانع از انقطاع در هر برهه تاریخی است. زیباکلام در کتاب «سنت و مدرنیته» معتقد است: تاریخ به هیچ روی، تعدادی عدد در قالب سال وقوع و مشتی وقایع که اتفاق افتاده اند، نیست. بلکه تاریخ عبارت است از تلاش برای بازسازی و فهم گذشته (زیباکلام، ۱۳۸۹، ۲۶).

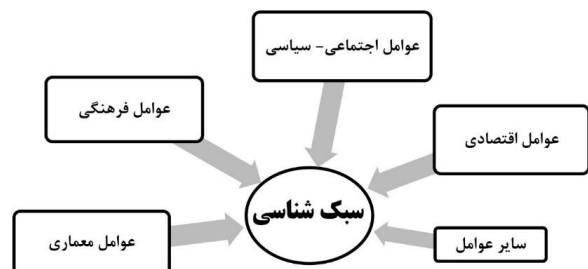
دوره آغازین: نقش معماران فرانسوی در مدیریت آموزش و حرفه معماری، آموزش معماری با محوریت معماری مدرن، آغاز فعالیت دانشکده هنرهای زیبا، انتشار مجله آرشیوتکت، پیشرفت تکنولوژی و ساده سازی ساختمانها با حذف تزئینات، ساختمان سازی با تیر آهن و طاق ضربی، انجمن آثار ملی و ساخت مقابر بزرگان هنر و ادبیات.

دوره میانی: کاهش نقش معماران خارجی با خروج آنها پس از جنگ جهانی دوم (گدار، سیرو، دوبرول)، تاسیس اولین مهندسی مشاور ایران، فرمانفرمایان، برونگرایی عملکردی بلندمرتبه سازی در بافت شهری، انتشار مجله معماری نوین، هنر و مردم، هنرهای زیبا، کمبود مسکن در شهرها و گسترش شهرها، رواج ساخت خصوصی مسکن و خانه های بساز بفروش، گسترش بلوارهای شهری، تاسیس دانشگاه ملی بر اساس الگوی ایتالیایی.

دوره پایانی: افزایش فعالیتهای فرهنگی و هنری و معماری، گسترش طرحهای ملی- دولتی، گسترش کلان شهرها و طراحی شهرکهای اقماری، گسترش سبک معماری نوین ایرانی با تلفیق سنت و معماری ایرانی، نقش فرح پهلوی و نصر در روشنفکری معماری، برگزاری کنگره های بین المللی، حضور معماران مطرح جهانی در طراحی برخی پروژه ها همراه با افزایش تعداد معماران و شرکت های خارجی (حسن پور و سلطان زاده، ۱۳۹۵).

یافته ها

با بررسی شیوه های سبک شناسی و پس از مطالعه در آثار و در جهت شکل دهی به چهارچوب تحقیق، چهار دوره اواخر قاجار، پهلوی اول، پهلوی دوم و دوره بعد از انقلاب، برای سبک

شکل شماره ۳) عوامل مؤثر غیرمعمارانه در شکل گیری سبک شناسی معماری معاصر ایران

جدول شماره ۱) سبک شناسی بر اساس تاریخ، سال و دهه

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده			
۱۳۸۰	نادر اردلان	دوره اول (۱۳۲۹-۱۳۴۱)	دوره دوم (۱۳۴۱-۱۳۵۱)	دوره سوم (۱۳۵۱-۱۳۵۷)	
۱۳۸۳	عبدالعزیز فرمانفرمائیان	۱۳۲۰-۱۳۳۲		۱۳۳۲-۱۳۵۷	
۱۳۸۵	هادی محمودی نژاد محمد رضا پورجعفر	دوره اول	آثار دهه های ۳۰ و ۴۰	دوره دوم	آثار دهه ۵۰
۱۳۸۵	علی اعطا	دوره اول (۱۳۲۰-۱۳۳۰)	دوره دوم (۱۳۳۰-۱۳۴۰)	دوره سوم (۱۳۴۰-۱۳۵۷)	دوره چهارم ۱۳۵۷ به بعد
۱۳۸۸	سید هادی میرمیران	دوره اول (۱۳۲۰-۱۳۳۰)	دوره دوم (۱۳۳۰-۱۳۴۰)	دوره سوم (۱۳۴۰-۱۳۵۷)	دوره چهارم ۱۳۵۷ به بعد
۱۳۸۸	ایرج اعتصام	دوره اول (۱۳۲۰-۱۳۳۰)	دوره دوم (۱۳۳۰-۱۳۴۰)	دوره سوم (۱۳۴۰-۱۳۵۷)	دوره پنجم (۱۳۵۷-۱۳۷۵)
۱۳۸۸	سیروس باور	دهه ۲۰	دهه ۳۰	دهه ۴۰ و ۵۰	
۱۳۹۱	ایرج اعتصام رضا فرمبسی فرامانی سید رحمان الهادی	۱۳۵۷-۱۳۷۷	۱۳۷۷-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۴۱۷	
۱۳۹۲	وحید قبادیان	۱۳۰۴-۱۳۲۰	۱۳۲۰-۱۳۵۷		
۱۳۹۵	حسین سلطان زاده ناصر حسن پور	دوره آغازین	دوره میانی	دوره پایانی	
		پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب	

• سبک شناسی بر اساس معماران (آثار - مکتوبات)

در این نوع سبک شناسی، اساس، نام معمارانی است که در حوزه معماری معاصر ایران خلق اثر کرده اند و این آثار، عینی یا ذهنی بوده اند؛ یعنی هم شامل آثاری است که ساخته شده اند و هم بعنوان اثر تألیفی حوزه پژوهشی- دانشگاهی ایفای نقش می کنند. در این دوره بندی ها، تأثیر خود معماران در معماری یک دوره تاریخی استخراج شده و دسته بندی گردیده است. مطابق آنچه در **جدول های شماره ۲ و ۳** مشاهده می شود، پنج اثر تألیفی به آثار ساخته شده معماران و دو اثر به تألیفات معماران در دوره بندی آثار معماری معاصر اختصاص یافته است. شروع این شیوه در دهه پایانی پهلوی اول، توسط مینا معرفت انجام شده است، جایی که معماران دوره پهلوی به دو دسته معماران داخلی و خارجی تفکیک شده اند. اهمیت این نوع دوره بندی به این است که افرادی صاحب نام و صاحب نظر در معماری معاصر در این طبقه بندی آورده می شوند. مطالعه در افکار و آثار معماران هر دوره و تلاش برای دسته بندی مشترکات میان آنها، نوع برخوردی است که یک پژوهشگر می تواند با این شیوه دوره بندی داشته باشد. به این نوع سبک شناسی اشکالاتی نیز وارد است. اول اینکه معماران در زندگی حرفه ای خود تحت تأثیر عناصر و شاخصه های

مختلفی قرار می گیرند که ممکن است شیوه و طرز فکر آنها را به کلی تغییر دهد. این دوره بندی، کاملاً نسبی است و نمیتوان یک معمار را به طور قطعی ملهم از سبکی یگانه دانست. مثال های زیادی در این خصوص از غربی تا ایرانی می تواند معیار درستی این ادعا باشد. فیلیپ جانسون به عنوان تنها بازمانده از بزرگان معماری مدرن در اواخر دهه هفتاد [میلادی] تغییر موضع داد و با قرار دادن سنتوری تزئینی غیر عملکردی بر بالای برج شرکت تلفن و تلگراف آمریکا (ای تی اند تی) ۲۹-۱۹۷۸-۱۹۸۴ در نیویورک، به جمع معماران پست مدرن پیوست (قبادیان، ۱۳۸۲، ۱۰۸). همچنین افرادی همچون هوشنگ سیحون، کامران دیبا و حسین امانت وقتی بدلالی مجبور به ترک ایران می شوند، دیگر آن نوع از طراحی که نمونه هائی فاخر از آنها را پیش از این مشاهده کرده بودیم، در آثار آنها مشاهده نمی شود. در نوع دوم این دوره بندی، آثار تألیفی و تفکرات معماری، ملاک سبک شناسی معماری معاصر قرار می گیرد. یعنی نگارندگان آثار تألیفی ملاک دوره بندی خود را توجه به آثار مکتوب قرار داده اند. اولین پژوهش مهم به این شیوه توسط سیدمحسن حبیبی در کتاب "شرح جریانهای فکری معماری و شهرسازی در ایران

جدول شماره ۲) سبک شناسی بر اساس آثار معماران

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده			
۱۳۷۵	مینا معرفت	معماران خارجی	نیکلای مارکف، آندره گدار، ماکسیم سیرو		
		معماران داخلی	محسن فروغی، وارطان آواتسیان، گابریل گورگیان		
۱۳۸۵	علی اعطا	معماران اروپایی	عبدالعزیز فرمانفرمایان	کامران دیبا	سید هادی میرمیران
		ماکسیم سیرو	هوشنگ سیحون	نادر اردلان	
		آندره گدار	محسن فروغی		
۱۳۸۸	سیروس باور	پیشکوتان خارجی	عبدالعزیز فرمانفرمایان، هوشنگ سیحون	تغییب کنگدگان	پیشکوتان سوم
		زمینه ساز معماری نو	هوشنگ صانع، پرویز مویذ عهد حیدر غیالی، علی سردار الفعیمی	نسل اول	
		پیشکوتان ایرانی	یوسف شریعت زاده، مهدی علیزاده	پیشکوتان نسل دوم	
		پیشکوتان نسل اول	حسین امانت، پاسبان حضرت ابرج کلاتری	نسل اول (معماری)	
		پیشکوتان نسل اول	حسین شیخ زین الدین نادر اردلان کامران دیبا	نسل اول (معماری)	
۱۳۸۸	امیر بانی مسعود	نسل اول معماران معاصر	هوشنگ سیحون	عبدالعزیز فرمانفرمایان	نسل سوم
			کامران طباطبائی دیبا	نادر علیلی	
			نادر اردلان	حسین امانت	
			مهدی علیزاده، فرامرز شریفی، ابرج کلاتری، محمدرضا جودت، حسین شیخ زین الدین، داراب دیبا، علی اکبر صارمی، سید هادی میرمیران، کامران صفامتش، فرهاد احمدی، بهرام شیردل، فیروز فیروز، مهرداد ابرویان	پس از انقلاب	
		قاجار	پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده			
۱۳۸۵	سید محسن حبیبی	جریان اول فرهنگ گرایی	اصول گریبان	هادی ندیمی	
			سنت گریبان	باقر آیت الله زاده شیرازی، محمدرضا حائری، مهدی حجت	
			تاریخ گریبان	حسین سلطان زاده، عباس فرخ زتوی	
		جریان دوم نوآوری	بوم گریبان	ابرج اعتصام، سیروس باور، غلامحسین پاسبان حضرت، نسرین قبه، محمدمنصور فلاسکی	
			ساختار گریبان	بهروز پاکدامن، قاسم گرانطیج، سهراب مشهوری	
			نو پردازان	احمد سعیدنیا، منوچهر طیبیان، منوچهر مزینی، سید هادی میرمیران	
		جریان سوم فرانوآوری	حالت گریبان	داراب دیبا، هاشم هاشم نژاد	
			فرانوآوران	محمد بهشتی، علی اکبر صارمی	
		نوست گریبان	فرانوآوران	کامران صفامتش، زهرا ترانه بلدا	
			نوست گریبان	محمد بحرینی، محمود توسلی، حسین شیخ زین الدین، علی غفاری، میرفردرسی، کامیاب نوائی	
۱۳۸۸	سیروس باور	پیشکوتان نسل دوم (آموزشی)	بهروز حبیبی، فتنه ترافی محمدامین میرفردرسی	ابرج اعتصام، محمدمنصور فلاسکی سیاوش تیموری، سیروس باور	
		قاجار	پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب

(پورمند، ۱۳۹۶، ۲۱).

دومین اثر با عنوان «نگاهی به پیدائی معماری نو در ایران» در سال ۱۳۸۸ (تقسیم بندی معماران پهلوی دوم به دو گروه آموزشی و اثر معماری) با تألیف سیروس باور در بازار نشر عرضه شده است. اشکال دوم در این نوع دوره بندی می تواند حب و بغضهایی باشد که امکان دارد در قبال اتفاقاتی ناگفتنی در جامعه معماران رخ دهد. بطور مثال در دوره بندی های معاصر **جدول های شماره ۲ و ۳**، معمارانی هستند که نام آنها بعنوان شخصی مهم و تأثیرگذار درج شده است، در حالیکه نام این معماران در دوره بندی های دیگر وجود ندارد. بالعکس، معمارانی تأثیرگذار در برخی از دوره بندی ها حذف گردیده اند. بنابراین در این سبک شناسی نقد جانبدارانه است. در دیدگاه تاریخی نیز، شخص معیار سنجش و تحلیل برای یک دوره تاریخی بشمار نمی رود. اینکه صرفاً تفکرات یک معمار نمیتواند به عنوان معیار اثربخشی بر اتفاقات و رخدادهای فرهنگی- اجتماعی دوره ای خاص قلمداد شود. اینکه نام شخص صرفاً به دلایلی از پیش تعیین شده و یا با مقاصد خاصی معیار دوره بندی باشد، در سبک شناسی جایگاهی نخواهد داشت.

معاصر" در سال ۱۳۸۵ تهیه شده است که با پیچیدگی های بسیار زیاد و دشواری مضاعف، دو گروه معماران آکادمیک و معماران حرفه ای را معیار دوره بندی خود قرار داده است. در پیشگفتار کتاب چنین آمده است: "کتاب در پی تقابل یا اهمیت این یا آن جریان فکری نبود، بلکه می خواست که جریانهای فکری موجود را بازگو کند، بی هیچ تأکیدی بر این جریان یا دیگری، ... کتاب آگاهانه از پرداختن به معماری و معنای دقیق کلمه دوری کرد، از آن سبب که قرار بود پژوهشی دیگر در زمینه معماری و معماری شهری به عمل آید که این بار اندیشه ورزان معماری را، نه از طریق نوشته هایشان، که از طریق آثار معماری ساخته شده آنان باز شناسی کند و جریانهای فکری نهفته در پی این آثار را کاوش نماید که این مهم تا هنوز انجام نشده است و منتظر فرصتی و رخصتی است بر پرداختن به آن." (حبیبی، ۱۳۹۰، ۱۰) حجم اطلاعاتی که حبیبی تحویل خواننده می دهد، به رغم تلاش ایشان در دسته بندی منظم آنها، فراتر از استقرار منظم آنها در ذهن است. [این] تقسیم بندی، نمود و حضوری جدی در ادبیات رایج معماری نداشته و باید راه و روشی برای یافتن جایگاه آنان جستجو نمود. اتفاقاً این حجم از اطلاعات با این تقسیم بندی می تواند دشواری راه را بیشتر نماید

جدول شماره ۳) سبک شناسی بر اساس تألیفات معماران

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۸۷	مهندسین مشاور نقش	مدرسه ایرانشهر
۱۳۸۸	سید هادی میرمیران ایرج اعتصام	بانک ملی - اصفهان، دانشکده هنرهای زیبا، ساختمان اداری جیب بانک ملی - بازار، بانک ملی گرگان، انستیتو پاستور ایران بنای یادبود بوعلی سینا دبیرستان البرز، شهرداری رشت دبیرستان فیروز بهرام سازمان ثبت اسناد، موزه ملی ایران بانک ملی - پس انداز دبیرستان دکتر شریعتی باشگاه دانشگاه تهران شهرداری تبریز، مدرسه ایرانشهر کاخ دادگستری، دانشکده حقوق
		گسترش دانشکده فنی دانشگاه تهران مجتمع مخبراتی انقلاب اسلامی توسعه اداره کل مسکن و شهرسازی اصفهان دفتر کار نمایندگان مجلس شورای اسلامی ساختمان اداری میرداماد فرهنگسرای خاوران ساختمان آری آرمنیا محل اقامت سران کشورهای اسلامی مجموعه ورزشی رفسنجان
		یادبود بوعلی سینا، مسجد دانشگاه تهران، مسجد حضرت امیر(ع)، تئاتر شهر، موزه هنرهای معاصر، مدرسه عالی مدیریت، ساختمان مرکزی گروه صنعتی بهشهر، کانون توحید، مجموعه نیاوران، ساختمان میراث فرهنگی
		بانک ملی - اصفهان، دانشکده هنرهای زیبا، ساختمان اداری جیب بانک ملی - بازار، بانک ملی گرگان، انستیتو پاستور ایران بنای یادبود بوعلی سینا مسجد دانشگاه تهران، ساختمان مجلس سنا بانک ملی دانشگاه تهران، هتل استقلال مسجد حضرت امیر(ع)، سینما صحرای تالار وحدت، تئاتر شهر کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ساختمان مخبرات میدان امام(ره) موزه هنرهای معاصر، کتابخانه دانشگاه شیراز، بنای یادبود آزادی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ساختمان اداری صنعتی بهشهر استخر مجموعه ورزشی آزادی، دانشگاه امام صادق، فرهنگسرای نیاوران، ساختمان وزارت کشور، مدرسه پیوند شهر اصفهان ساختمان وزارت کشاورزی، دانشگاه شهید باهنر کرمان سازمان میراث فرهنگی، برج شیشه ای بانک تجارت فرودگاه مهرآباد، موزه ملی قرآن، مسجد الغدیر
		قاجار پهلوی اول پهلوی دوم بعد از انقلاب

عمومی (عمدتاً تهران)، در دوره پهلوی اول و دوم و همچنین بعد از انقلاب ۱۳۵۷ در نظر بگیرد. همانطور که در **جدول شماره ۴** آشکار است، شاخص ترین رخدادهای معمارانه در پهلوی دوم و در سالهای دهه ۴۰ و ۵۰ رخ داده است.

• **سبک شناسی بر اساس جریان‌های فکری معماری ایران - غرب:**

کلیه سبک‌های غربی که در شکل‌گیری معماری معاصر ایران سهیم بوده‌اند، از «آرت نوو»^{۳۰} گرفته تا «فولدینگ»^{۳۱}، به خاطر شرایط محیطی، تکنولوژیکی، اقتصادی-اجتماعی و تاریخی-فرهنگی کشور ما، شکل خاصی از آن سبک را به خود گرفته‌اند، بطوریکه انطباق هر یک از سبک‌های یاد شده معماری غرب با آثار مشابه معاصر ایران بعضاً دشوار است (قبادیان، ۱۳۹۲، ۱۰). از آنجاکه اصولاً ساختار سبک‌شناسی و دوره‌بندی به تاریخ غرب بازمی‌گردد، گویی تبعیت از غرب در تمامی ساختارهای تئوریک از جمله دوره‌بندی معماری معاصر از الزامات بوده است. در صورتی که اساساً انتصاب سبک‌های غربی به آثاری که در حوزه معاصر ایران شکل گرفته‌اند، یک الزام نیست. دوره‌بندی‌های انجام شده در این حوزه که به لحاظ تعدادی بیش از بیست اثر را به خود اختصاص داده‌اند (جدول شماره ۵)، در تلاش هستند تا سبک‌شناسی معماری معاصر ایران را به هر نحو ممکن به شیوه‌ای غربی نسبت دهند. دوره‌بندی‌های انجام شده در این آثار که توأمأً به قبل و بعد از انقلاب پرداخته‌اند، پس از مطالعه در ویژگی‌های شکل‌گیری سبک‌های معماری غربی، دوره‌بندی جدیدی را بر همان پایه غربی انجام داده‌اند. گلیجانی مقدم در کتاب "تاریخ شناسی معماری ایران" می‌نویسد: این عده با دیدگاه‌ها و روش‌های خاص خود به بررسی آثار ایران

• **سبک شناسی بر اساس بناهای معماری**
مقدمه کتاب «معماری معاصر ایران - ۷۵ سال تجربه بناهای عمومی» با قلم ایرج اعتصام چنین آغاز می‌گردد: هدف این مجموعه مستندسازی بوده است، ضمن بیان وضع موجود، حال و هوای زمانی که بناها ساخته شده‌اند توصیف و اهداف و کاربری‌های اولیه نیز بیان شد. علاوه بر آن از نقد و ارزشگذاری بناها و مجموعه‌ها پرهیز گردید. بنابراین آنچه در این مجموعه گرد آمده است، مستنداتی از معماری بناهای عمومی دوره معاصر می‌باشد (میرمیران و اعتصام، ۱۳۸۸، ۱۲). در مقدمه کتاب «نقد آثاری از معماری معاصر ایران» اثر مهندسین مشاور نقش نیز چنین آمده است: هدف از تحقیق یاد شده، تأمل در بخشی از معماری معاصر ایران بود؛ بخشی که در آن معماران کوشیده‌اند تا معماری‌ای ملهم از معماری گذشته ایران پدید آورند و به این ترتیب، جریانی فرهنگی در میان معماران هم‌عصر خود ایجاد کنند. محققان کوشیده‌اند تا با تقرب به حقیقت آثار، نسبت این جریان فرهنگی را با «سنت» و «مدرنیسم» دریابند و نشان دهند (مهندسین مشاور نقش، ۱۳۸۷، ج). این شیوه سبک‌شناسی با تنها دو اثر پژوهشی تشریح می‌شود. (جدول شماره ۴) آنچه برمی‌آید، گردآوری اسناد مجموعه‌هائی است که در معماری معاصر ایران بعنوان بناهایی شاخص همواره بررسی و نقد شده‌اند. بناهایی که در نوع خود به لحاظ سبک‌شناسی، پیشرو بودن، ترکیب اولیه بودن همچنین دلایل خاص دیگری چون کاربری و فرم، مهم ارزیابی شده و جزو ساختمانهای تأثیرگذار در جنبش‌های معماری معاصر ایران بوده‌اند. تلاش مهندسین مشاور نقش اندکی تحلیلی‌تر از مجموعه دو جلدی است که توسط میرمیران و اعتصام تدوین شده است. در عوض همین مجموعه دو جلدی توانسته است پنج دوره شاخص را برای ابنیه

جدول شماره ۴) سبک‌شناسی بر اساس بناهای معماری

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۹۳	حمیدرضا شایان سجاد معمار دزفولی	پهلوی دوم
پهلوی اول	کریم طاهرزاده بهزاد وارطان آوانسیان حیدرقلی خان غیبی کابریل گورکیان محسن فروغی بل آنکار رولان مارسل دوپرون آندره گدار نیکلای مارکف ماکسیم سیرو کیفاد ظفر بختیار	پهلوی اول
قاجار	مورثک سیحون، عبدالعزیز فرمانفرماتیان یوسف شریعت زاده کامران دیبا، نادر خلیلی نادر اردلان، حسین امانت مهدی عزیززاده، فرامرز شریقی ایرج کلانتری، محمدرضا جودت حسین شیخ زین الدین داراب دیبا، علی اکبر صرامی سیدهادی میرمیران، کامران صفانتش فرهاد احمدی، بهرام شیروان فیروز فیروز، مهرداد ایروانیان	پهلوی دوم
بعد از انقلاب	بابک شکوفی بهرام کلانتری کوروش دیاغ سام طهرانچی عباس ریاحی فرد فرناز رضوی	پهلوی دوم
	بهروز احمدی بیژن شافعی رضا دانشمیر محمد مجیدی بهرام شکوهیان محمدرضا نیکبخت	پهلوی دوم

جدول شماره ۵) سبک‌شناسی بر اساس جریان‌های فکری معماری ایران - غرب

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده										
۱۳۴۸	وارطان آوانسیان	سبک جدید					سبک قدیم					
۱۳۶۷	مهندسان مشاور آبتک	سبک مدرن	سبک معماری اروپایی	سبک آکادمیک نوکلاسیک	سبک معماری مدرن	سبک ملی	شیوه کلاسیک	دوران اختلاط	معماری اصیل ایرانی - اسلامی	معماری سنی حاشیه گوهر	شیوه معماری اواخر قاجار	معماری سنی حاشیه گوهر
۱۳۷۳	ناصر پاکدامن	معماری سنی	معماری سنی	ادامه معماری مدرن	سبک بین‌المللی	معماری اواخر قاجار و نوکلاسیک غرب	معماری اوایل مدرن و هنر نو	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر
۱۳۷۶		معماری مرحله تحول	معماری پست مدرن غربی	معماری تقاطعی اروپا	معماری تقاطعی غرب شیوه نوکلاسیک	معماری مدرن	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	معماری سنی حاشیه گوهر	
۱۳۸۳	وحید قبادیان							دوره اول	دوره دوم	دوره سوم		
۱۳۸۳	مصطفی کیانی					معماری سنی	معماری باستانی	معماری مدرن				
۱۳۸۵	سید محسن حبیبی					مدرنیت الگوری تهران		سبک تهران				
۱۳۸۵	سید هادی میرمیران	برداشت جدید از الگوهای معماری قدیم	برداشت مفهومی از الگوهای معماری قدیم									
۱۳۸۵	هادی محمودی نژاد محمدرضا پورجعفر	ترکیب با الکتیویم معماری	معماری دیکناتراکشن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری نو مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن
← قاجار ← پهلوی اول ← پهلوی دوم ← بعد از انقلاب →												

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده											
۱۳۸۵	داراب دیبا	تجدید حیات گرائی	الفاظ گرائی از پست مدرن	اصول مدرن	گرایش های ویژه علمی - عملگردی	نسخه برداری از معماری گذشته	بهره گیری از حجم های آجری	برداشت از صورت های معماری ایرانی	نگاه معماری مدرن متأخر به معماری ایرانی	پست مدرن	معماری کلاسیک گرائی فرامردن	تطبیق شیوه معماری احیایی و معماری مدرن	معماری نومدرن
۱۳۸۵	کامبیز نوایی												
۱۳۸۵	فرشاد فرهی												
۱۳۸۵	محمدجواد مهدوی نژاد												
۱۳۸۸	امیر بانی مسعود	معماری کامپیوتری	معماری گرایش به	معماری گرایش به	تلفیق مفاهیم معماری ایرانی با تکنولوژی و معماری مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	معماری پست مدرن	
۱۳۸۸	سعید حقیر	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	معماری نو استازیک ایرانی	
۱۳۸۸	سیروس باور												
← قاجار ← پهلوی اول ← پهلوی دوم ← بعد از انقلاب →													

که دارای غنی ترین شاخص های تاریخی است. پس پردازش آثار معماری معاصر ایران با تاکید بر سبکهای پسا مدرنیستی غربی همچون دیکانستراکشن^{۳۲} و فولدینگ و ... بسیار دور از انتظارات علمی است. این حقیقت دارد که آثاری با این سبک ها در ایران ساخته شده اند، ولی آیا تعداد این آثار فوق مُدرن، دخیل در پیدایش یا ظهور یک جریان قوی و مؤثر (روح دوران) بوده اند؟ نمی توان و نباید به سبک های غیر مرتبط و البته کم رنگی پرداخت که همچون کورسوئی نمایشی راه می اندازند و سپس غیب می گردند. پس با قاطعیت باید گفت: این نوع آثار هر چند انگشت شمار هیچ تأثیری در دوره بندی و ظهور معماری ایرانی ندارند. پردازش معماری معاصر ایران، در حالتی غالب و تأثیر گذار، عملاً فرایندی است که می بایست به ظهور ساختمان هائی با کاربری های عمده و تحریک کننده بیانجامد.

• سبک شناسی بر اساس کاربری (عملکرد)

پس از بررسی جامعه آماری به جز یک مورد، نمونه دیگری از این نوع سبک شناسی در هیچ پژوهشی یافت نشد. در این نوع سبک شناسی، یک کاربری خاص مورد واکاوی و تحلیل قرار می گیرد تا الگوهای شکل گیری و دگرذیسی های بعدی یا قبلی کاربری مشخص و دسته بندی گردد. کامران افشارناردی در یک پژوهش با بررسی پیشینه تاریخی کاربری صنعتی در ایران، شش نوع گونه مختلف برای کاربری صنعتی (کارخانجات) ایرانی از همان ابتدای صنعتی سازی کشور پیشنهاد می دهد. (جدول شماره ۶)

پرداختند. اوضاع خاص سیاسی، اجتماعی و فرهنگی موجود، شرایط را برای فعالیت این افراد فراهم ساخت. برخی از آنها با داشتن مسئولیت های دولتی و دانشگاهی امکانات خاصی نیز برای مطالعه و تحقیق بدست آوردند و با توجه به انگیزه های قوی و با پشتکار و تلاش فراوان حداکثر استفاده را از این شرایط نمودند. نگاه این محققان به معماری این سرزمین و بالطبع روش برخوردشان در تدوین معماری ایران منبعت از دیدگاه برگرفته از دیدگاه ها و روش های علمی غرب بود (کلیجانی مقدم، ۱۳۸۶، ۱۳). از نکات دیگر حائز اهمیت در این مقوله، کلی گوئی است که از جمله ویژگیهای منفی در این نوع دوره بندی می باشد، بطور مثال مُدرن و پُست مُدرن، اینکه چه زیرمجموعه ای از مُدرن و پُست مُدرن مد نظر بوده است، از مواردی است که بدان کمتر پرداخته شده است. از **جدول شماره ۵** بر می آید که، در مواردی بازه زمانی برای دوره بندی ها مهم و در مواردی غیر مهم بوده است. تقریباً نمی توان وجه اشتراک قابل توجهی به جز کلی گوئی های متذکر شده در این دوره بندی ها یافت. البته تشابهاتی در حوزه معماری پهلوی اول و دوم یافت می شود. اما در دوره بندی های انجام شده برای بعد از انقلاب ۱۳۵۷ هیچ وجه و الگوی مشترکی برای آنکه بتوانند زبانی مشترک برای بازگوئی آنچه در معماری معاصر ایران می گذرد، وجود ندارد. با توجه به اینکه موضوع مقاله در این بخش نقد نیست، از نگاه انتقادی به آثاری که در آنها ردپایی از دوره بندی وجود دارد پرهیز می گردد. می پذیریم که در سرزمینی سیر می کنیم

جدول شماره ۶) سبک شناسی بر اساس کاربری (عملکرد)

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۸۳	کامران افشار نادری	الگوی معماری سنتی
		سبک صنعتی آغازین
	گرایش های کلی در بناهای کارخانه های ایران معاصر	مدرن-سنتی؛ مکتب اصفهان
		مدرن- سنتی اروپایی
	راسیونالیستی	استفاده از تئولوژی های سنتی همچون لیستان و رواق- استفاده از عناصر معماری ایرانی نظیر بادگیر، مناره و ...- تکنولوژی سنتی سازه نظیر طاق، قوس و گنبد- استفاده از تزئینات سنتی شایع به ساختمانهای قرن ۱۹ اروپا- سادگی و تقارن، استفاده محدود از تزئینات خارجی
	مطلب از معماری رسمی	سقف شیروانی و روکش فلزی- نورگیرهای جانی در پلان طراحی های آلمانی ها و اجرای استادکاران ایرانی شیارهای و جز های خاص دیوارها به سبک گوتیک
	استفاده از الگوهای رایج اروپا- بکارگیری موفق شیوه های منتقل شده از غرب به ایران تأثیرپذیری از افرادی همچون وارطان، گورکیان و آبکار	
	احجام ساده و یا ترکیبی از احجام افلاطونی- ردیف پنجره های ساده و پکنواخت فرم های خروپائی سقف	
	تلاش برای رسیدن به معماری بناهای عمومی و دولتی- تلفیقی از حال و هوای ساده و خشن معماری بومی- تقارن، تاکید، نظم و وضوح هندسی	

جدول شماره ۷) سبک شناسی بر اساس (فرم، شکل و متریا)

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۸۵	بهروز جانی پور	۱۳۸۵-۱۳۸۰ آلبومینومی
۱۳۸۵	مژین دهباشی	۱۳۷۰-۱۳۶۰ آجر سه سانتی
		۱۳۶۰-۱۳۴۰ دیوار برده ای
۱۳۹۱	ایرج اعتصام رضا فرمینی فراهانی سیدرحمان اقبالی	۱۳۴۰-۱۳۳۰ سگ های سفید
		۱۳۳۰-۱۳۲۰ نمای سیمان شسته
		۱۳۲۰-۱۳۱۰ نمای آجری
	قاجار	پهلوی اول
		پهلوی دوم
		بعد از انقلاب

است که در تاریخ معماری معاصر رخ داده اند. تعداد ۸ اثر تألیفی توسط پژوهشگران به این شیوه دوره بندی خود را انجام داده اند که نام و ویژگیهای هر یک در **جدول شماره ۸** آمده است. در بخشی از این آثار اصولاً هدف سبک شناسی نبوده است. متونی که بصورت نثری روان در مقالات و کتب معماری چاپ شده اند. در این نوع دوره بندی، هر رخداد معماری که به لحاظ تاریخی دارای اهمیت باشد، گردآوری شده و به همراه مستندات معماری بیان شده است. در مواردی ذکر سال های رخداد آمده و گاهی از آنها بعنوان یک دوره خاص نام برده شده است. در حال کلیه آیتمهای دخیل در این سبک شناسی رخدادهای مهم معماری، از شکل گیری شرکت ها، مسابقات، افراد و تألیفات خاص، ترویج سبکهای خاص در دوره معاصر و ... هستند. تنها ۳ اثر از آثار معماری معاصر توانسته اند به رخدادهای تاریخی بعد از انقلاب بطور ویژه بپردازند و سایر دوره بندی ها با ملاحظاتی کمتر به ریشه های تاریخی معاصر توجه داشته اند. به زعم نگارنده، پردازش معماری یک دوره بدون ملاحظاتی تاریخی آن غیرممکن است. شاید در سبک شناسی های انجام شده معاصر پس از مطالعه ملاحظاتی تاریخی اولیه به دسته بندی آثار پرداخته شده است. با توجه به اینکه این سبک شناسی ها، اساس مطالعات تاریخ معماری معاصر را برای اثر تألیفی خود برگزیده اند.

• سبک شناسی بر اساس رخدادهای فرهنگی،

اجتماعی، سیاسی و اقتصادی^{۳۴}

این شیوه سبک شناسی در واقع تشریح هر آن چیزی در تاریخ معاصر است که به موجب آن معماری می تواند تغییر یابد.

• سبک شناسی بر اساس فرم، شکل و متریا

یکی از ویژگیهای **جدول شماره ۷** طبقه بندی شکلی و فرمی بناهاست. اینکه بنای طراحی شده بر اساس کدامین جنبه تاریخی (تعیین تکلیف ایرانی یا غربی بودن فرم یا شکل) طرح ریزی شده است، از مواردی است که در سبک شناسی دهباشی شریف دیده می شود.

دوره بندی جانی پور نیز از آثار متمایز این جدول بوده و البته ایراداتی اساسی به آن وارد است. اینکه در آن واحد الزام برای استفاده از یک متریا خاص در دوره ای خاص غیرممکن باشد. با توجه به اینکه موضوع متریا زیرمجموعه فرم و شکل می تواند باشد، بنابراین در اینجا دسته بندی شده است. آخرین تألیفی که به صورت فرمال به معماری نگریسته است، سبک شناسی است که ایرج اعتصام در سال ۱۳۹۱ انجام داده است. در این اثر، اشتراکاتی فرمال در ۳ دوره تاریخی مجزا مطالعه و استخراج شده است، دهه ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷، دهه ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۷ و نهایتاً ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۷. عملاً تعیین بازه زمانی از اشتباهاتی است که متأسفانه در حوزه معماری ایران مکرر وجود دارد. محدودیت زمانی برای دوره بندی تاریخی مردود است. تاریخ سیال است و ویژگیهای تاریخی، محصور در بازه تاریخی خاصی نیستند.

• سبک شناسی بر اساس رخدادهای و حوادث تاریخی

معماری^{۳۳}

این سبک شناسی که شامل ۸ اثر تألیفی معماری معاصر ایران است، از سال ۱۳۸۰ با تلاشی که اردلان در قالب یک مقاله، انجام داد شروع شده و تا سال ۱۳۹۵ توسط انصاری ادامه یافته است. معیار اساسی این سبک شناسی، رخدادهای و حوادثی

جدول شماره ۸) سبک شناسی بر اساس رخدادها و حوادث تاریخ معماری

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۸۰	نادر اردلان	دوره اول بنیان تاسیسات زیربنایی - بنای یادمان های ملی - بحث هویت ملی دگرگونی در مفهوم مسکن سنتی و صنعتی شدن جامعه ۱۳۱۹-۱۳۲۱
		دوره دوم ساخت اولین برج های بلند مرتبه آپارتمانی تاسیس مهندسان مشاور فرامانفرمایان و تهیه طرح های جامع شهری گران شدن ساخت و ساز در حاشیه خیابان های اصلی شهرهای بزرگ ۱۳۲۱-۱۳۵۱
		دوره سوم تهیه قراردادهای مهم با معماران پیشرو بین المللی و ناتمام ماندن به علت انقلاب ۱۳۵۷ طراحی و بنیان شهرهای جدید و دوره شش ساله انفجار ساخت و ساز ۱۳۵۱-۱۳۵۷
۱۳۸۳	عبدالعزیز فرامانفرمایان	دوره های پیش از جنگ آغاز حرفه آرشیکتی - مهندسان و شرکتهای فرانسوی دعوت شده به ایران آندره گدار و محسن فروغی و تاسیس دانشکده هنرهای زیبا ورود دانشجویان تحصیلکرده در خارج به کشور جهانی دوم
		۱۳۲۰-۱۳۳۲ عدم رونق امر ساختمانی به دلیل بحران های مختلف محسن فروغی و پیروی از مکتب نئوکلاسیک فرانسه هوشنگ سیحون و آغاز فعالیت خصوصی معماران تحصیلکرده احداث برج های مسکونی سامان - رواج تکنیک های سریع تر و کم خرج تر ساختمانی آغاز ساخت منازل مسکونی مجلل و اعیان نشین
		۱۳۳۲-۱۳۵۷ پایه گذاری نظام مدرن سازندگی در ایران - ابوالحسن ابتهاج واگذاری پروژه ها به شرکتهای حرفه ای اروپایی و آمریکایی و آموزش ایرانیان ورود گروه جدیدی از تحصیلکردهگان ایرانی معماری از کشور آمریکا تدوین نظام فاز ۲ کردن نقشه ها در فرایند انتخاب مقاطعه کاران تدوین دفترچه متره همراه با اسناد مناقصات تهیه طرحهای جامع شهری ریاست هوشنگ سیحون و تدوین بازید و سفر به مناطق ایران ساخت خانه های اعیان نشین تهران توسط شرکت های خصوصی رواج مسکن معماری (بازار بفروش) طبقه متوسط جامعه

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۹۵	حسین سلطان زاده ناصر حسن پور	دوره آغازین نقش معماران فرانسوی در مدیریت آموزش و حرفه معماری آموزش معماری با محوریت معماری مدرن آغاز فعالیت دانشکده هنرهای زیبا انتشار مجله آرشیکتک پیشرفت تکنولوژی و ساده سازی ساختمانیها با حذف تزئینات ساختمان سازی با تیر آهن و طاق ضربی انجمن آثار ملی و ساخت مقابر بزرگان هنر و ادبیات کاهش نقش معماران خارجی با خروج آنها پس از جنگ جهانی دوم (گدار، سیرو، دویروول و ...)
		دوره میانی تاسیس اولین مهندسیین مشاور ایران - فرامانفرمایان برون گرانی عملکردی بلندمرتبه سازی در بافت شهری انتشار مجله معماری نوین، هنر و مردم، هنرهای زیبا کمبود مسکن در شهرها و گسترش شهرها رواج ساخت خصوصی مسکن و خانه های بساز بفروش گسترش بلوارهای شهری
		دوره پایانی تاسیس دانشگاه ملی بر اساس الگوی ایتالیایی افزایش فعالیتهای فرهنگی و هنری و معماری گسترش طرح های ملی - دولتی گسترش کلان شهرها و طراحی شهرک های معماری گسترش سبک معماری نوین ایرانی با تلفیق سنت و معماری ایرانی نقش فرح پهلوی و سید حسین نصر در روشنفکری معماری برگزاری کنفرانس های بین المللی حضور معماران مطرح جهانی در طراحی برخی پروژه ها همراه با افزایش تعداد معماران و شرکت های خارجی

سال	مؤلف / پژوهشگر	دوره بندی انجام شده
۱۳۹۵	حمیدرضا انصاری	شکل گیری مهندسان مشاور تدوین قوانین و طرحهای جامع شهری تشکیل انجمن آرشیکتک ها تحولات در حوزه آموزش معماری معماری و زنان معمار

سیاسی - اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی اروپا، آمریکا و ایران به طور همزمان الزامی به نظر می‌رسد (میرمیران و اعتصام، ۱۳۸۸، ۱۱).

در حالیکه تاریخ اجتماعی و فرهنگی دوران معاصر ایران به صورت مختلف و به تفصیل تا حد زیادی مورد بحث و نقد و تأویل و تفسیر قرار گرفته، ریشه یابی و نقد معماری معاصر ایران بعنوان جلوه ای از تجلیات فرهنگی به سکوت و ابهام گذشته است (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰، ۱۵). همانطور که از جدول شماره ۹ بر می آید تنها ۶ اثر از تألیفات حوزه معماری معاصر ایران به پردازش تاریخ در زمینه های مختلف که مؤثر در شکل گیری معماری هستند، پرداخته اند. معماری ایرانی همانند یک زنجیره سالیان دراز به صورت پیوسته شکل می گرفت؛ اما در طول یک قرن گذشته معماری ما بر اساس شرایط اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دچار یک بحران شد. در زمان پهلوی اول و دوم و حتی دوران معاصر بسیاری از معماران صاحب نام همواره سعی داشتند تا دوباره معماری وارد همان زنجیره خود شوند. اما نفوذ تفکر غربی در بین جامعه جوان معماری در هر

تمامی اتفاقات تاریخی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و... به صورت مستقیم یا غیر مستقیم معماری را متأثر می سازند. در مواردی این تغییرات ملموس و در مواردی دیگر غیر ملموس و نیازمند بررسی عمیق تری برای تشخیص خواهند بود. معماری معاصر ایران، مسیر پر فراز و نشیبی را در طی بیش از یکصد سال اخیر در سیر تکوین و توسعه خود پیموده است. این معماری دارای گرایش ها و رویکردهای متنوعی است که بررسی و شناخت آنها همانند هر پدیده فرهنگی دیگر بدون داشتن شناخت جامعی از شرایط فرهنگی - اجتماعی جامعه روزگار خود امری ناممکن است. ایران در قرن گذشته شاهد رویدادهای بسیار متنوعی در حوزه های مختلف فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بوده است، به گونه ای که شاید هیچ دوره ای را در طول تاریخ نتوان از لحاظ تنوع چنین رویدادهایی با دوره معاصر مقایسه کرد (انصاری، ۱۳۹۵، ۱۱). نظر به اینکه معماری معاصر ایران از حدود یکصد و پنجاه سال پیش تاکنون به طور مداوم تحت تأثیر تغییرات و تحولات معماری اروپا و آمریکا بوده است؛ بررسی اوضاع و احوال

جدول شماره ۹) سبک شناسی بر اساس رخدادهای فرهنگی - اجتماعی، سیاسی و اقتصادی

سال	مؤلف / پژوهشگر	معماری دولتی	معماری دولتمندان	معماری بی دولتان
۱۳۵۵	پرویز رحیمی			معماری بی دولتان
۱۳۸۸	سیروس یاور	انقلاب مشروطه	ظهور طیفه میان مایه جدید تغییر در جمعیت شهرها سطح درآمد ملی تحولات فنی و فن آوری	عصر انفورماتیک سازندگی بعد از جنگ تحمیلی
۱۳۸۰	نادر اردلان		دوره اول سال های جنگ جهانی دوم نخست وزیر مصدق ملی شدن نفت تجدید حیات ملی تجهیز ارتش و توازن جدید قدرت	دوره سوم افزایش قیمت نفت اوپیک استفاده از بالاترین سطوح تخصصی و دانش فنی جهانی
۱۳۸۳	عبدالعزیز فرمانفرمایان		خزانة خالی کشور بعد از جنگ جهانی دوم مکتب باوهاوس آلمان و آگوست پره در بوزار پاریس آغاز فرهنگ آپارتمان نشینی (اجاره نشینی) اصلاح در برگزاری مناقصات در سازمان برنامه و بودجه صنعتی شدن و بحران مسکن در تهران در بین مهاجرت کارگران	پیروزی انقلاب و جنگ تحمیلی افزایش تعداد دانشکده های معماری بازسازی مناطق تخریب شده جنگی با سرعت تغییر در نظام آموزش معماری گرایشات فرمی جهانی
۱۳۹۱	ایرج اعتصام رضا قرمهبینی فراهانی سیدرحمان اقبالی			بعد از انقلاب
		پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب

سال	مؤلف / پژوهشگر	پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب
۱۳۹۳	حمیدرضا شایان سجاد معمار دزفولی	ارتباط با اروپا نقاشی و تزئینات مشروطه و جریان روشنگری ترجمه آثار غربی (دکارت) روزنامه، مدارس و دانشگاه سینما، ادبیات و معماری نمایشگاههای جهانی	مرحله اولیه صنعتی شدن جنگ های جهانی و رابطه ایران با آلمان نژاد آرایی افتتاح ایستگاه راه آهن تأثیر معماری نازیستی بر سلامت پیروی از مدرنیسم بین الملل	بعد از انقلاب
		پهلوی اول	پهلوی دوم	بعد از انقلاب

جدول شماره ۱۰) نمونه ای از تألیفات معماری در سبک شناسی به شیوه روائی

شرح	عوامل
خارجی: تعامل با کشورهای خارجی و مسأله نفوذ سیاسی، دانش فنی جهانی، تحریم های خارجی و بین المللی، نفوذ شرکت های خارجی در پروژه های دولتی و خصوصی، گفتگوی تمدن ها	عوامل سیاسی
داخلی: جنگ- آشوب و سازندگی، برنامه های توسعه ملی، ساماندهی روستاها و شهرها، تغییرات ساختاری در ادارات و سازمانها(برنامه و بودجه)، بحرانهای سیاسی داخلی- حکومتی، تضعیف یا اقتدار حکومت در دوره ای خاص، جناح بازیهایی سیاسی و تبعات آن بر معماری و آموزش معماری، اعمال نفوذ ارگان های خاص حکومتی در پروژه ها	عوامل اقتصادی
درآمدهای نفتی، واردات اقلام خارجی، قیمت زمین، خزانه حکومتی و سطح درآمد ملی، طبقه متوسط، قشر ثروتمند و فقیر	عوامل اجتماعی
مهاجرت روستائیان به شهرها، تاثیرگذاری رسانه و سینما، توجه به یک کاربری خاص در یک دوره تاریخی، انفجار جمعیتی شهرهای بزرگ و پایتخت، حاشیه نشینی شهرها، مراسمات ملی- مذهبی	عوامل فرهنگی
شخصیت ها و رخدادهای حماسی خاص، برخورد فرهنگی با جوامع دیگر، جایجائی طبقات اجتماعی از محله ای به محله دیگر، محلات اعیان نشین و مرفه، فرهنگ آپارتمان نشینی، انقلاب فرهنگی	
معماران: تحصیلکردگان داخلی و خارجی، فعالیتهای دولتی یا مستقل معماران، چهره های خاص تاثیرگذار، معماران جوان	
مواد و مصالح: توجه به متریال های خاص، رواج شیوه های کم خرج و سریع در ساختمان سازی، عوامل تکنیکی و فنی اجرائی	
مباحث انرژی: توجه به مسائل زیست محیطی، الگوهای آب و هوایی مناطق	
بافت فرسوده و توسعه شهری: بُرج سازی، پروژه های عظیم ملی، نابودی محلات سنتی شهرهای قدیمی، مجوز ساخت در مناطق شهری، تدوین طرحهای جامع شهری و اقبال آنها، مسکن انبوه و بساز بفروش	شهرسازی- معماری
مکاتب غربی: تقلید و تاثیرپذیری از یک مکتب خاص غربی	
گردشگری: حفاظت از بناهای تاریخی و میراث معماری	
شرایط خاص: معماری بومی- ایرانی، تغییر در الگوهای پلاتی مسکن، طراحی پروژه های خاص توسط معماران خارجی و بین المللی، پروژه های خاص نظامی- حکومتی، شرکتهای خصوصی و مهندسان مشاور، تغییر کاربری و ساختاری در پروژه های اجرا شده	
همایش ها و کنگره های بین المللی- ملی و منطقه ای، دانشکده های معماری، مسابقات معماری، ژورنال ها و مجلات، نرم افزارها، تألیفات تخصصی معماری، نرم افزارها، شبکه های جهانی اطلاعات، تغییر ساختارهای ریاستی و مدیریتی دانشکده ها، تدوین نظام آموزش معماری و سیلابس رشته ها، تشکل ها و انجمن های معماری، کنکور معماری، دانشگاه های غیردولتی و غیرانتفاعی	علمی- آموزشی

رخدادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی". سبک شناسی هائی که خواسته تحقق شرایط "روح زمان" را مهیا می کنند. (پی نوشت ۳۳ و ۳۴)

"سبک شناسی بر اساس تاریخ، سال و دهه" ساده انگارانه ترین شیوه در سبک شناسی آثار معماری بشمار می رود.

"سبک شناسی بر اساس آثار و مکتوبات معماران" لاجرم با حب و بغض هائی همراه خواهد بود.

پی نوشت:

۱. Oppositions Journal
۲. MIT Press
۳. Porphyrios
۴. The "End" of Styles
۵. Anthony Vidler
۶. The Idea of Type
۷. Technical Science

۸. Leandro Madrazo Agudin
۹. Swiss Federal Institute of Technology, Zurich
۱۰. The concept of type in Architecture, An Inquiry into the Nature of Architectural Form
۱۱. Heinrich Hubsch
۱۲. Gottfried Semper
۱۳. Violet- Le- Duc
۱۴. Le Corbusier
۱۵. The Problem of Style in Nineteenth Century Architecture
۱۶. Eugenio Galdieri
۱۷. Donald Wilber
۱۸. Critical
۱۹. Cognitive
۲۰. Pragmatic
۲۱. Functionalistic
۲۲. Feminist
۲۳. Narrative Research: دستیابی به واقعیهایی کلی از طریق واقعیهایی جزئی و انفرادی
۲۴. Style
۲۵. Zeitgeist
۲۶. Eclecticism

بانی مسعود، امیر. (۱۳۸۸). معماری معاصر ایران در تکاپوی بین سنت و مدرنیته. تهران: هنر معماری قرن.

بانی مسعود، امیر. (۱۳۹۹). معماری معاصر در ایران (از سال ۱۳۰۴ تاکنون). مشهد: کتابخانه کسری.

باور، سیروس. (۱۳۸۸). نگاهی به پیدائنی معماری نو در ایران. تهران: فضا.

پورمند، حسنعلی. (۱۳۹۶). نظریه پردازی در معماری. تهران: یکشنبه.

پیرنیا، محمدکریم. (۱۳۸۰). سبک شناسی معماری ایرانی. تهران: پژوهشده-معمار.

ثبات ثانی، ناصر. (۱۳۹۲). مقدمه ای بر برخی عوامل تأثیرگذار بر معماری معاصر ایران در فاصله سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ ه.ش. مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۱)، ۴۹-۶۰.

جانی پور، بهروز. (۱۳۸۵). تأثیرپذیری دوره ای نمای ساختمانها از مد و مصالح رایج در معماری معاصر تهران. آبادی، (۵۲)، ۴۰-۴۳.

جزءپیری، علیرضا، متین، مهرداد. (۱۳۹۹). واکاوی تاریخ گرائی در کتب تألیفی دهه ۸۰ ه.ش. حوزه معماری معاصر ایران. هویت شهر، (۴۳)، ۱۰۳-۱۲۲.

جزءپیری، علیرضا. (۱۳۹۹). خوانش مسابقه کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران به زعم اندیشه هگل و مفهوم (روح زمان). شهرسازی ایران، (۴)، ۵۸-۸۲.

حبیبی، سیدمحسن. (۱۳۹۰). شرح جریان های فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.

حبیبی، سیدمحسن؛ خادم زاده، محمدحسن. (۱۳۹۳). طبقه بندی تاریخ معماری و شهرسازی در ایران؛ تدوین عناوین، معانی و مفاهیم. معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۳)، ۱۳-۲۲.

حسن پور، ناصر؛ سلطانه، حسین. (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی نقش معماران خارجی در تحولات معماری معاصر ایران و ترکیه در سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ ه.ش. (۱۹۲۰ تا ۱۹۷۹ م.). دوفصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات تطبیقی هنر. (۱۳)، ۷-۱۴.

حسین پور چافی، علی. (۱۳۹۰). جریانهای شعری معاصر فارسی. تهران: امیرکبیر.

حسینی، اکرم. (۱۳۹۰). تبیین و تدوین گرایشهای معماری معاصر ایران پس از انقلاب اسلامی. هویت شهر، (۸)، ۱۷-۲۶.

حقیر، سعید. (۱۳۸۸). آیا معماری امروز ایران محصول انقلاب اسلامی است؟ نشریه منظر، (۳)، ۶۲-۶۴.

حیدری، شاهین. (۱۳۹۳). درآمدی بر پژوهش معماری، تهران: کتاب فکر نو.

حیدری دلگرم، مجید؛ بمانیان، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی. (۱۳۹۵). محمدکریم پیرنیا و دونالد ویلبر، تفاوت مقاصد و عناصر روایت سبکی. مطالعات معماری ایران، (۱۰)، ۳۱-۴۸.

خانی زاد، شهریار؛ احسانی مویب، فرزانه. (۱۳۹۳). کامران دیبا و معماری انسان دوستانه. تهران: هنر معماری قرن.

۲۷. J.N.L. Durand (1760-1834)

۲۸. Eclecticism

۲۹. AT & T

۳۰. Art Nouveau

۳۱. Folding

۳۲. Deconstruction

۳۳ و ۳۴. این دو شیوه سبک شناسی، نزدیکترین شیوه ها برای تحقق مفهوم «روح زمان» میباشد. مطابق مقاله دیگری با عنوان «واکاوی تاریخگرایی در کتب تألیفی دهه ۸۰ ه.ش. حوزه معماری معاصر ایران» که برگرفته از رساله دکتری نگارنده دوم میباشد، و بر اساس دیدگاه آلن کالکوهان که آن نیز برگرفته از فلسفه تاریخ هگل است، در صدد این است که چهارچوبی ۳ گانه برای مفهوم تاریخگرایی بیان نماید. بر همین اساس تاریخگرایی نوع اول کلاسیک (تقلید)، تاریخگرایی نوع دوم نمادین (ترکیبی) و تاریخگرایی نوع سوم فلسفی (تئوریک: روح زمان) می باشد. *Zeitgeist*: روح زمان یا روح دوران همان حالت و روح غالبی است که در یک جامعه و در یک بازه تاریخی وجود دارد و وظیفه مورخ معماری استخراج، تحلیل و عرضه این روح برای بررسی تأثیرات آن در سایر عرصه های معماری است و این حالت همانی است که در ذات تاریخی (سبک شناسی بر اساس رخدادها و حوادث تاریخ معماری) و (سبک شناسی بر اساس رخدادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی) وجود دارد. از دیدگاه آلن کالکوهان تعریف اصلی (تاریخگرایی)، مطالعه نهادهای جامعه «باتوجه به زمینه توسعه تاریخی شان» است (نسبت، ۱۳۹۶، ۲۴۳). رخدادهای غیرمعماری باید به قدری قدرتمند باشند تا تأثیری بزرگ و پررنگ در معماری آن دوره ایجاد کنند (جزءپیری و دیگران، ۱۳۹۹).

فهرست منابع :

آوانسیان، وارطان. (۱۳۴۸). معماری ایران در دو راهه سبک ملی و جدید. مجله هنر و معماری. (۱)، ۳۳-۳۸.

اردلان، نادر. (۱۳۸۰). معماری دوره پهلوی، بعد از جنگ جهانی دوم (قسمت هشتم مدخل معماری دانشنامه ایرانیکا)، (شیرین رضائی: مترجم). مجله معمار. (۱۵)، ۸۶-۸۸.

اعتصام، ایرج؛ فرمپینی فراهانی، رضا؛ اقبالی، رحمان. (۱۳۹۲). سیر تحولات فرمی در طراحی معماری بناهای فرهنگی در معماری معاصر ایران (سه دهه پس از انقلاب اسلامی). هویت شهر. (۱۴)، ۲۵-۳۶.

اعطا، علی. (۱۳۹۵). روزگار برزخی معماری ما، مشهد: کسری.

افشار نادری، کامران. (۱۳۸۳). معماری صنعتی ایران بین دو جنگ جهانی. مجله معمار. (۲۵)، ۱۳۵-۱۴۴.

انصاری، حمیدرضا. (۱۳۹۵). تحلیلی بر معماری معاصر ایران. تهران: سیزان.

ایران زاده، نعمت الله. (۱۳۹۰). نظریه سبک در ایران (روشهای سبک شناسی). مجله بهارادب، (۱۲)، ۲-۲۰.

بازرگان، عباس. (۱۳۸۹). مقدمه ای بر روش های تحقیق کیفی و آمیخته؛ رویکردهای متداول در علوم رفتاری، تهران: دیدار.

- گلجانی مقدم، نسرین. (۱۳۸۶). تاریخ شناسی معماری ایران. تهران: دانشگاه تهران.
- گدیون، زیگفرد. (۱۳۸۹). فضا، زمان و معماری. (منوچهر مزینی: مترجم). تهران: علمی و فرهنگی. (نشر اثر اصلی ۱۹۴۸).
- محمودی نژاد، هادی؛ پورجعفر، محمدرضا. (۱۳۸۵). جستاری بر تقسیم بندی معماری معاصر ایران؛ بررسی شاخصه ها و مولفه های اجتماعی و فرهنگی. آبادی، ۱۶(۵۲)، ۳۳-۲۴.
- مختاری طالقانی، اسکندر. (۱۳۹۰). میراث معماری مدرن ایران. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- مهدوی نژاد، محمدرضا؛ خبری، محمدعلی؛ عسگری مقدم، رضا. (۱۳۸۹). تجدید حیات گرائی و معماری معاصر ایران در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی. مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۱(۲)، ۹۵-۱۰۲.
- مهندسین مشاور نقش. (۱۳۸۷). نقد آثاری از معماری معاصر ایران. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- موذن، سجاد. (۱۳۹۶). دوره بندی تاریخی کالبدی مسجد جامع ساوه. دوفصلنامه مرمت و معماری ایران، ۷(۱۳)، ۳۵-۴۸.
- میرمیران، هادی؛ و اعتصام، ایرج. (۱۳۸۸). معماری معاصر ایران، ۷۵ سال تجربه بناهای عمومی (جلد اول و دوم). تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
- ندیمی، هادی. ابوبی، رضا. مرادی، زینب. (۱۳۹۸). تبیین مفهوم سبک شناسی معماری با معرفی رویکرد جدید در سبک شناسی معماری ایران با انگیزه حفاظت معماری. نشریه معماری اقلیم گرم خشک، ۷(۱۰)، ۱-۲۹.
- نسبیت، کیت. (۱۳۹۱). نظریه های پسامدرن در معماری. (محمدرضا شیرازی، مترجم). تهران: نی. (نشر اثر اصلی ۱۹۹۶).
- نسبیت، کیت. (۱۳۹۳). تئوری معماری پست مدرن (پیش درآمد). (پویان روحی، مترجم). مشهد: کسری. (نشر اثر اصلی ۱۹۹۶).
- نسبیت، کیت. (۱۳۹۶). تئوری معماری پست مدرن (جلد اول). (پویان روحی، مترجم). مشهد: کسری. (نشر اثر اصلی ۱۹۹۶).
- هاریس، سی.ام. (۱۳۸۱). فرهنگ تشریحی معماری و ساختمان. (محمدرضا افضلی؛ مهرداد هاشم زاد همایونی: مترجمان). تهران: دانشیار. (نشر اثر اصلی ۲۰۰۰).
- Haj Maleki, Mahsa. Hagher, Saeed. (2020). **Classification of Iranian Contemporary Architecture, Based on Trends and Challenges.** International Journal of Architecture and Urban Development Vol. 10, No.3. P 47-60. Summer 2020.
- Madrazo Agudin, A. (1995). **The concept of type in architecture, An Inquiry into the Nature of Architectural Form.** Unpublished PH.D's Thesis, Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, PH.D.
- دُرپر، مریم. (۱۳۹۱). سبک شناسی انتقادی؛ رویکردی نوین در بررسی سبک براساس تحلیل گفتمان انتقادی. فصلنامه نقد ادبی، ۱۷(۵)، ۳۷-۶۲.
- دُرپر، مریم. (۱۳۹۲). نقد و بررسی کتاب سبک شناسی، نظریه ها، رویکردها و روشها؛ تألیف محمود فتوحی رودمعجنی. مجله بهارادب، ۱۹(۶)، ۴۷۲-۴۸۱.
- دهباشی، مزین. (۱۳۸۵). بررسی فرم و مفهوم آن در معماری معاصر ایران، سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۵. آبادی، ۱۶(۵۲)، ۶-۱۱.
- زیباکلام، صادق. (۱۳۸۹). سنت و مدرنیته، ریشه یابی علل ناکامی اصلاحات و نوسازی سیاسی در ایران عصر قاجار. تهران: روزنه.
- سارلی، ناصرقلی. (۱۳۹۱). دوره بندی در تاریخ ادبی (پیشینه، خواستگاه های فلسفی و کارکردها). مجله تاریخ ادبیات، ۷(۳)، ۱۳۷-۱۵۱.
- سارلی، ناصرقلی. (۱۳۹۲). رویکردها و شیوه های دوره بندی در تاریخ ادبی. مجله فنون ادبی، ۲(۵)، ۸۹-۱۰۸.
- شایان، حمیدرضا؛ معمار دزفولی، سجاد. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی رویکردهای معماری معاصر ایران؛ بازشناسی نظریه در آثار سه نسل از معماران. مجله نقش جهان، ۴(۲)، ۱-۱۰.
- صحراگرد، مهدی؛ شیرازی، علی اصغر. (۱۳۹۳). تاریخ سبک شناسی در تاریخ نگاری هنر مغرب زمین. کیمیای هنر، ۳(۱۲)، ۸۷-۹۸.
- طایفه، احسان. (۱۳۹۰). ایده و خلاقیت در معماری ایرانی. تهران: علم معمار.
- فتوحی، محمود. (۱۳۸۸). سبک شناسی ادبی؛ سرشت سخن ادبی، برجستگی و شخصی سازی زبان. فصلنامه زبان و ادب فارسی، ۴(۲۳-۴۰).
- فرمانفرمایان، عبدالعزیز. (۱۳۸۳). تحول معماری در ایران در سالهای ۱۳۲۰-۱۳۵۷ (۱۹۴۰-۱۹۷۸). مجله معمار، ۲(۲۵)، ۱۲۹-۱۳۴.
- قبادیان، وحید. (۱۳۸۳). معماری در دارالخلافة ناصری، سنت و تجدد در معماری معاصر تهران. تهران: پشتون.
- قبادیان، وحید. (۱۳۹۲). سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران. تهران: علم معمار.
- کاتانو، جیمز. (۱۳۸۴). سبک شناسی. (فرزین قبادی، مترجم). نامه فرهنگستان، ۷(۴)، ۱۱۲-۱۲۱. (نشر اصلی ۱۹۹۷).
- کیانی، مصطفی. (۱۳۸۳). معماری دوره پهلوی اول. تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- گرهارد، دیتریش. (۱۳۸۹). دوره سازی در تاریخ. (کامران عاروان، مترجم). کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ۱۵۲(۳۹-۴۴). (نشر اصلی ۲۰۰۳).
- گروت، لیندا؛ و وانگ، دیوید. (۱۳۸۴). روش های تحقیق در معماری. (علیرضا عینی فر، مترجم). تهران: دانشگاه تهران. (نشر اثر اصلی ۲۰۰۲).

- Vidler, A. (1977). **The Idea of Type**, Oppositions (Vol.8, pp. 108-113). Cambridge: MIT Press.
- Yavari, Masoumeh. Ayvazian, Simon. (2018). **The Explanation of Architectural Components Affecting Monumental Tombs in Contemporary Iran**. Space Ontology International Journal, Vol. 7, Issue 4, autumn 2018, 25- 40.
- Porphyrios, D. (1977). **The “End” of Styles**, Oppositions (Vol.8, pp. 108-113). Cambridge: MIT Press.
- Soltanzadeh, H. (2020). **Historical and Cultural Backgrounds of André Godard's Research Activities in Iran**, Space Ontology International Journal, Vol. 9, Issue 2, spring 2020, 1-7.